

Tove de Lange Sødal

Jeg har svaret på Tunga

Hvordan balansere turisternes sikkerhet og bevare naturen uten å ødelegge opplevelsen av Trolltunga.

Masteroppgave i geografi

Trondheim, mai 2017

Veileder: Frode Flemsæter

Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet, NTNU

Fakultetet for samfunns- og utdanningsvitenskap: Geografisk institutt

Lektorutdanning i geografi

Forsidefoto: Tove de Lange Sødal

Forord

Innleveringen av denne oppgaven markerer slutten på min 5-årige utdanning på NTNU og «lektor i geografi» er en tittel jeg bærer med stolthet. Prosessen det var å skrive en masteroppgave gikk ikke like smertefritt som jeg hadde sett for meg. Frustrasjon og forvirring er begrep som dukker opp når jeg tenker tilbake på de siste 5 månedene. Likevel har jeg fått muligheten til å forske på et tema jeg finner svært interessant og jeg er stolt av det jeg leverer. I tillegg har jeg også hatt flotte mennesker som har hjulpet meg på vei og gitt meg det resultatet jeg sitter igjen med i dag.

Først ønsker jeg å rette en stor takk til min veileder, Frode Flemsæter, for tålmodighet, tips og gode tilbakemeldinger. Jeg vil også takke informantene mine som stilte opp i intervju, og som i ettertid har svart på mail dersom jeg har hatt spørsmål. Denne oppgaven hadde ikke blitt til dersom disse ikke hadde tatt seg tid til å hjelpe meg på vei. Videre vil jeg takke familien min som støtter meg uansett hvilke retning jeg bestemmer meg for å gå. Mamma og pappa, dere er verdens beste foreldre! Gjennom studietiden min har jeg formet noen fantastiske vennskap som har bidradd med oppløftende ord og gitt meg pågangsmot. Spesielt ønsker jeg å rette en takk til Hege Skifjeld som i tillegg til støtte har tatt seg tid til å korrekturlese denne oppgaven. Til slutt vil jeg takke Astrid Storstein som sommeren 2016 var med til Odda og gikk den flotte turen til Trolltunga sammen med meg.

Tove de Lange Sødal

Sammendrag

Trolltunga er et viktig trekkplaster for turistnæringen Odda kommune, og det er derfor fordelaktig at aksjonen blir bevart for fremtidige besøk. For å gjøre dette er det nødvendig med enkelte endringer i terrenget ettersom den voldsomme økningen i antall besøk har ført til en utsatt natur. Kulturforskjeller og uvitenhet har også ført til at mange trenger hjelp med å fullføre hele turen, og Odda Røde Kors er overarbeidet i høysesongen. I den forbindelse har jeg skrevet en oppgave som diskuterer ulike endringer i terrenget og resultatene av dem. Det gjelder endringer som er blitt gjort, og endringer som kan bli en realitet i fremtiden. Ettersom turen baserer seg på vill natur, er det viktig at man beholder det autentiske slik at turistenes opplevelse ikke endres til den grad at turen mister sin grunnverdi.

Oppgaven er basert på empiri skaffet gjennom intervju med sentrale aktører knyttet til Trolltunga, samt min egen observasjon og opplevelse av turen. I tillegg er dette en oppgave som er svært dagsaktuell, og det har derfor også vært viktig å holde seg oppdatert på hva som skjer i området gjennom artikler og andre sentrale dokumenter. Analysen og diskusjonen er skrevet med teoretisk grunnlag basert på Lefebvres romlige triade og aktør- nettverks teori.

Hovedfunnene i oppgaven viser at informantene ønsker å beholde turens vanskelighetsgrad og stiller seg skeptiske til utbygginger i forbindelse med dette. Det som derimot har større sannsynlighet for å bli en realitet de kommende årene, er en form for et servicesenter. Dette kan bidra til å sikre turistene og på samme tid skåne naturen. Med tanke på bevisstgjøring og regulering av området arbeider sentrale aktører stadig med å se på hvordan dette kan gjøres på best mulig måte.

Abstract

Trolltunga is an important tourist attraction in Odda municipality, and it is beneficial for the local economy to preserve the area for future visitors. If the hike to Trolltunga is to be preserved then some changes need to be done in the terrain it is located in. Because of the massive increase in the number of visitors, the nature is exposed and vulnerable. In addition, due to cultural differences and ignorance related to the physical challenge of the hike, many of the visitors need help to get all the way back. The local Red Cross are doing a job far beyond what you can expect from a volunteer organisation when it comes to rescue missions related to Trolltunga. In light of these issues, I have looked at various changes in the terrain that have been made, and changes that might be a reality in the future. The hike to Trolltunga is based on the beauty of the wilderness, and it is therefore important to keep the authentic landscape so the experience does not change to the extent that the hike loses its base value.

This assignment is based on empirical evidence gained through interviews with key actors related to Trolltunga as well as my own observation and experience of the hike. In addition, this assignment is based on recently published information. It is therefore important to keep an eye on changes happening in the area throughout the writing process by reading articles, and other key documents related to tourism and Trolltunga. The analysis and discussion has a theoretical basis in Lefebvre's spatial triad and the principles related to Actor- Network Theory.

The key findings in the assignment is that the informants want to keep the level of difficulty of the hike. They are sceptical to any kind of transport in the area, but are more positive to the idea regarding a services centre in the near future. This may contribute to keep the tourists safe and might have a positive impact on the vulnerable environment. There is also actors working to find the best way to give the right information to the right people and look at the framework regarding regulations in the area.

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iv
Abstract	vi
Figurliste	x
Tabelliste	x
1. Introduksjon	1
1.1. Mitt møte med den norske fjellheimen.....	1
1.2. Bakgrunn	3
1.3. Struktur på oppgaven.....	6
2. Studieområdet	7
2.1. Beskrivelse av studieområdet	7
2.2. Oppgaven i nasjonal kontekst.....	8
2.3. Juridisk rammeverk	10
3. Teori	11
3.1. Begrepet rom	11
3.1.1. Det materielle aspektet.....	12
3.1.2. Det opplevde aspektet	13
3.1.3. Det representerte aspektet	14
3.2. Det romlige moralske landskapet	15
3.3. Aktør-nettverk teori	16
4. Metode	19
4.1. Kvalitativ forskning	19
4.1.1. Deltagende observasjon	20
4.1.2. Intervju.....	21
4.2. Etikk og refleksjon.....	23
4.2.1. Snøballmetoden.....	24
4.2.2. Informanters anonymitet	24
4.2.3. Asymmetrisk maktbalanse	25
5. Trolltunga – romlige endinger	27
5.1. Stiutbygging	27
5.1.1. Transport i lys av hverandre	30
5.1.2. Er det rom for gondol.....	32
5.1.3. Rommets aktører og dets nettverk	33
5.2. Overnatting	35

5.2.1. Lokalisering og konsekvenser.....	37
5.2.2. Der det er husrom er det hjerterom	39
5.3. Bevisstjøring	41
5.3.1. Jo mere, jo bedre	43
5.4. Regulering	45
5.4.1. «Det er en flott rett som vi har, og den skal vi holde på»	46
5.4. Trolltunga- et nettverk av aktører	48
6. Avslutning	51
6.1. Veien videre.....	53
Referanseliste	XI
Vedlegg	XVII
Vedlegg 1: Komprimert intervjuguide fra intervjuene i Odda	XVII
Vedlegg 2: Intervjueguide – Telefonintervju 1	XVIII
Vedlegg 3: Intervjueguide – Telefonintervju 2	XVIII

Figurliste

Figur 1: Skilt funnet i Odda sentrum.....	s. 1
Figur 2: Skilt ved gåtte 4 km.....	s. 1
Figur 3: Høydeprofil Tyssedal- Trolltunga.....	s. 2
Figur 4: Det første bilde tatt av Trolltunga i 1967 som ble brukt som postkort.....	s. 3
Figur 5: Kjø for å ta bilde ytterst på Trolltunga.....	s. 3
Figur 6: Kartutsnitt over Odda kommune med markering av Trolltungas lokalitet.....	s. 7
Figur 7: Utsikt fra Trolltunga over Ringdalsvatnet.....	s. 8
Figur 8: Min modell av den romlige triade, med Trolltunga som det helhetlige rom.....	s. 10
Figur 9: Min modell av aktør- nettverks teori.....	s. 16
Figur 10: Min modell av en gondols påvirkning på det helhetlige rom.....	s. 31
Figur 11: Min modell av overnatting som påvirkning på det helhetlig rom.....	s. 38
Figur 12: Misvisende veibeskrivelse til Trolltunga.....	s. 40
Figur 13: Min modell av Trolltunga som helhetlige rom og aktørs påvirkning.....	s. 48

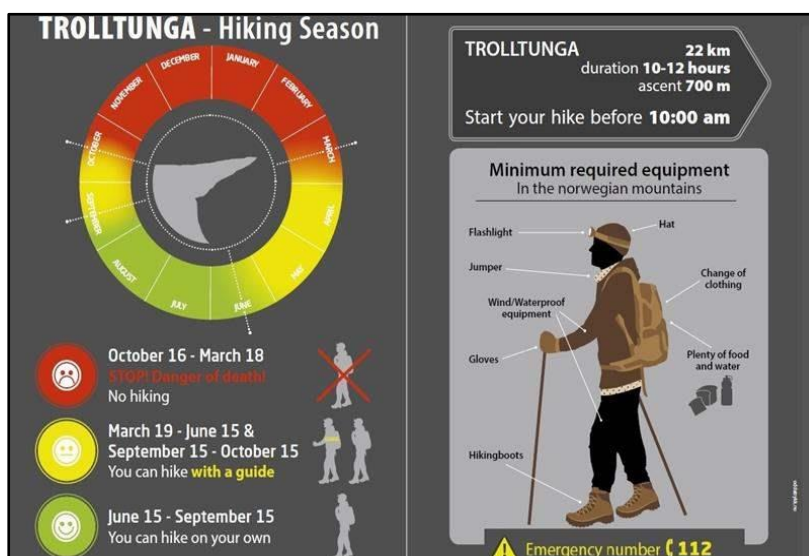
Tabelliste

Tabell 1: Oversikt over informanter.....	s. 21
---	-------

1. Introduksjon

1.1. Mitt møte med den norske fjellheimen

Andre august 2016 reiste ei venninne og jeg til Odda for å gå turen til Trolltunga. Da vi ankom Odda i forkant av turen, observerte vi skilt hengende i sentrum som illustrerte riktig bekledning, lengde, tid og årstid for turen. Bilveien opp mot Trolltunga var greit skiltet, men den gikk blant annet gjennom et nabolag og vi fikk ikke inntrykk av at vi var i ferd med å besøke en stor internasjonal turistattraksjon. Parkeringsplassen i enden av en enveiskjørt slitt veg indikerte at vi hadde nådd startpunktet til turen. På denne parkeringsplassen, som rommet om lag 250 biler, var det fem toaletter, en parkeringsautomat og et aktivitetssenter knyttet til Trolltunga, kalt Trolltunga Active. Turen i seg selv startet brått med en bratt stigning på omtrent 450 høydemeter i skogsterreng bestående av partier med trapper, samt tau i områder hvor man lett kunne miste balansen. Det var lett å følge stien ettersom den var markert med røde T'er, og fordi det var flere turister som skulle samme veien. Videre kom vi til et flatt åpent parti med et lite hyttefelt, før neste stigning på omtrent 400 høydemeter i ulendt terreng ventet. På det flate partiet var det lagt planker over myrområder, og disse ble benyttet av oss og andre turister. Etter den andre stigningen var fire av de 11 kilometerne tilbakelagt, og terrenget ble mer behagelig å bevege seg i, men krevde fortsatt en god fysikk. Ved 4 kilometersmerket ble vi også gjort oppmerksom på hva klokken var grunnet en bemerkning som anbefalte oss om å snu dersom klokken var passert 13.00, og vi måtte gjøre en vurdering på om vi ville rekke hele turen før det ble mørkt. Ettersom vi hadde startet turen tidlig hadde vi god tid til å gjennomføre resten, og vi beveget oss videre mot målet.

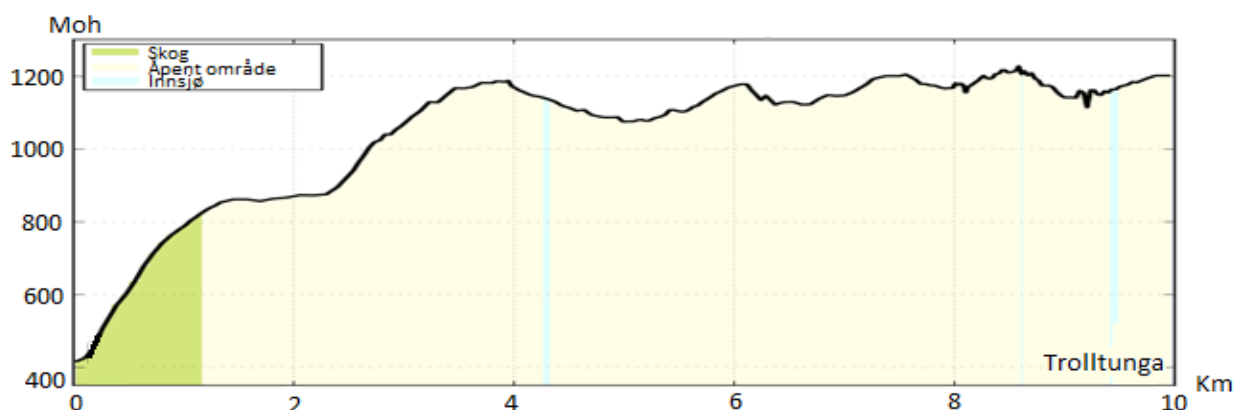

Figur 1: Skilt funnet i Odda sentrum (Privat 2016)

Figur 2: Skilt ved gåtte 4 km (Privat 2016)

Etter syv kilometer fikk vi utsikt over Ringedalsvatnet, og resten av turen var et flott syn med utsikt over dramatisk norsk natur. Langs stien møtte vi på mennesker av ulike aldersgrupper, nasjonaliteter og tempoer, og til tross for at det alltid var andre grupper i nærheten fikk vi ikke følelsen av å gå i kø. Mange stoppet langs stien og hadde pause i bratte partier da det ble tungt, andre hadde matpause. Vi gjorde også dette underveis, og det var mange plasser i terrenget man kunne sitte og nyte flott utsikt langs veien. Det var ikke benker eller liknende satt ut langs stien, men fine steiner å sitte på gjorde småpausene behagelige. Når jeg gikk tom for vann var det fjellvann tilgjengelig flere plasser langs stien som jeg utnyttet. Spredt langs stien observerte jeg telt som var slått opp, men dette påvirket ikke min opplevelse i stor grad. Da vi ankom Trolltunga var det omtrent 200 mennesker som lunsjet og tok bilder. Ettersom det var surt vær, stilte vi oss i kø for å få bilde ytterst på selve Tunga, spiste raskt og begynte turen tilbake ganske kort tid etter. Turen frem mot de to store nedstigningene gikk fint, men resten ble tungt ettersom det var svært bratt, og jeg hadde brukt opp mye av energien min. Ved siste nedstigning var det i tillegg blitt gjørmete grunnet regnvær og mye turisttrafikk, og det tok på å ta seg helt ned til parkeringsplassen med en sliten kropp. Til sammen brukte vi litt over 9 timer tur retur, noe som tilsvarer en hastighet litt under den estimerte gjennomsnittstiden.

Figur 3: Høydeprofil Tyssedal- Trolltunga (Statens kartverk 2017)

Jeg opplevde turen fysisk utfordrende og den krevde mye av meg, men som en tur jeg til slutt mestret. I ettertid ser jeg på opplevelsen som noen av det flotteste jeg har vært med på, men underveis og spesielt mot slutten av turen var jeg svært sliten. Til tross for god forberedelse og riktig utstyr, var det kaldere enn jeg var forberedt på og jeg observerte snø flere plasser etter hvert som stigningen førte oss høyere i terrenget, selv om vi gikk tidlig i august. Det var sur vind, til tider nedbør og grått i været. Etter å ha gått turen selv, observert terrenget og andre som gikk turen fikk jeg en større forståelse for hvorfor mange ønsker å gå turen, men også hvorfor

dette har før til problematikk i forhold til utmattelse. Med dette som utgangspunkt har jeg skrevet en oppgave som omhandler hvordan situasjonen har oppstått, hvordan den er, hva sentrale aktører tenker om situasjonen, og refleksjon om hvordan Trolltunga kan videreutvikles.

1.2. Bakgrunn

«Alle i 2009 viste at det aldri ville bli masse folk som går til Trolltunga fordi det er en for hard tur, men vi tok feil. Poenget med at vi ville bruke Trolltunga var ikke at vi ville ha 100. 000 mennesker til å gå dit. Det var ingen som tenkte at det var mulig (Informant)»

I august 1967 ble det første bilde tatt av landemerket vi kjenner som Trolltunga. Bildet ble trykt i 12. 000 eksemplarer og brukt som postkort (Hauslo 2016). Siden den gang har det skjedd dramatiske endringer i dette området. Trolltunga har gått fra å være et lokalt reisemål hvor ytterst få våget seg, til å bli en av Norges hovedattraksjoner for internasjonale turister. I 2012 ble Trolltunga omtalt som et av klodens mest spektakulære reisemål av Tripadvisor, verdens største reiseside med 350 millioner besøkende i måneden (Tripadvisor 2016a). Dette førte til en eksplosjon i antall besøkende til området, og tallet har siden den gang økt betraktelig. I 2010 var det omkring 800 besøkende til Trolltunga, mens det i 2016 har vært over 80.000. Det er en hundredobling i antall besøkende på seks år (Fjelltveit 2016). Hashtaggen «trolltunga» har over 50. 000 bilder knyttet til seg på Instagram, og store internasjonale Instagramkontoer som «earthpix» med nærmere 11 millioner følgere verden over, har publisert det ikoniske bildet av Trolltunga flere ganger. Sist gang bilde ble publisert var 1. juli 2016, og det fikk opp mot 200.000 «likes» (sist sjekket 04. mai 2017). Det er derfor trygt å si at Trolltunga som turistattraksjon når ut til svært mange mennesker, og en følge av dette er det økte besøkstallet til Odda kommune.

Siden tidlig 90 tallet har Norge hatt en jevn stigning i turistnæringen, og spesielt de siste to årene har man sett en tydelig økning i antall gjestebesøk (Innovasjon Norge 2016). Det norske fjordlandskapet er et sterkt trekkplaster for mange utenlandske turister. I 2009 bestemte blant annet Reiseliv Hardanger seg for å bruke Trolltunga til all promotering av Hardangerfjorden. Sammen med lokale ildsjeler, veksten i bruk av sosiale medier og planlagt markedsføring har

Trolltunga etablert seg på det internasjonale turistmarkedet. Økonomisk sett har det vært positivt for Odda kommune, men oppmerksomheten Trolltunga har fått i norske medier har hovedsakelig vært knyttet til redningsaksjoner. I 2016 gjennomførte Odda Røde Kors 40 redningsaksjoner til Trolltunga hvorav de fleste som trengte hjelp var utenlandske turister (Lura et.al 2016). Hovedårsaken til at så mange trenger hjelp er mangel på riktig utstyr og utmattelse (Njåstad & Johansen 2016).

Figur 4: Det første bilde tatt av Trolltunga i 1967 som ble brukt som postkort (Hauslo 2016)

Figur 5: Kø for å ta bilde ytterst på Trolltunga (TripAdvisor 2016b)

De siste sesongene er det blitt gjort tiltak for å unngå det høye antallet redningsaksjoner, men pågangen av nye turister og kulturforskjeller gjør dette arbeidet vanskelig. Turistene legger igjen gode penger i kommunen, men økningen i antall besøkende har ført til utfordringer. Til nå har kommunen hatt ansvaret for utbedringen av sti til, og informasjon om Trolltunga, men dette kan bli endret frem mot neste sesong. Da statsbudsjettet for 2017 ble langt frem inkluderte dette en bevilgning på 7,5 millioner kroner, til et prosjekt kalt «norske turstier». Målet med prosjektet er vedlikehold av populære norske reisemål, og Trolltunga er en av destinasjonene som vil få økonomisk støtte (NHO Reiseliv 2016). Det er fortsatt uvisst nøyaktig hva som vil komme ut av dette tilskuddet, hvem som vil ha ansvar og hvordan dette kan være med å endre opplevelsen det er å gå til Trolltunga.

Jeg mener det er nødvendig å se på hva jeg vil kalle for «nettphenomenet Trolltunga» i retrospektiv for å få en forståelse av hva som har skjedd i området, men mest av alt se Trolltunga i prospektiv. Dersom den populære turiststien skal forbli like aktuell som den er i dag vil det være gunstig å avdekke hva som kan bli en realitet i fremtiden og hvordan dette vil kunne

påvirke området Trolltunga er lokalisert i. Det vil også være fordelaktig å stille seg spørsmålet til hva som kan gjøres knyttet til redningsaksjonene som har fått mye oppmerksomhet de seneste årene.

Problemstillingen i masteroppgaven er:

- *Hvordan kan endringer i landskapet knyttet til Trolltunga forhindre redningsaksjoner og bevare naturen, og hvordan påvirker dette opplevelsen av turen?*

Forskningsspørsmål knyttet til problemstillingen:

- *Hvilke endringer kan forekomme i landskapet i fremtiden og hvem har ansvaret for endringene?*
- *Hvilke positive og negative konsekvenser kan endringene få?*

For å kunne svare på dette er det viktig å komme i kontakt med sentrale aktører og få deres syn på Trolltunga, og høre hva slags tanker de har knyttet til den populære turens fremtid. Det vil være nødvendig å få en oversikt over hva som er blitt gjort i området frem til nå knyttet til problemstillingen, områdets fremtidsplaner og hvem som skal ha ansvaret for å realisere dem. Jeg ønsker å finne svar på om det er planlagt konkrete tiltak frem mot neste sesong og på lang sikt, hva de eventuelt er og hvordan sentrale aktører stiller seg til disse endringene. Målet med endringene burde i så tilfelle være å sikre turistene, samtidig som man må bevare landskapet slik at attraksjonen kan forbli like attraktiv som den er i dag.

Dette er relevant forskning for Norges fremtid innenfor turistnæringen. Som nevnt ser man en tydelig økning i antall turister som kommer til landet, og svært mange av dem kommer for å oppleve Norges natur. Odda har opplevd en svært kraftig turistøkning på få år, og det er ikke usannsynlig at dette vil være overførbart til andre steder i Norge som fortsatt er ukjent for allmennheten. Trolltunga er et nettfenomen som plutselig dukket opp nesten over natten og vekket uventet internasjonal oppmerksomhet som ingen kunne ha forutsett. Dersom dette skulle forekomme i andre områder i Norge, vil det være gunstig å dokumentere hva som er blitt gjort, hva som har fungert og hva som ikke har fungert i Odda som et utgangspunkt for andre kommuner. I tillegg er det viktig å se på faktorer som kan bli en realitet i Odda i nærmeste fremtid for å få en dypere forståelse av hva som kan og burde gjøres, samtidig som man kan få et perspektiv på hva som er mindre gunstig å gjøre. Målet burde være å finne en balansegang hvor turistene har en ideell opplevelse og skaper blest for andre, samtidig som landskapet ikke kjenner en for stor påkjenning. Dersom endringer blir gjort i landskapet burde dette bli diskutert

i forkant av en eventuell gjennomføring ettersom landskapet er sårbart og man burde til enhver tid gjøre det som er best for å bevare det. Denne oppgaven er relevant for Trolltungas fremtid, men kan også være relevant for andre, enda ukjente, områder i landet.

1.3. Struktur på oppgaven

Denne oppgaven er delt inn i seks hovedkapitler bestående av ulike underkapitler. I kapittel en presenteres bakgrunnen for oppgaven og oppgavens struktur. I kapittel to beskriver jeg studieområdet og setter oppgaven i kontekst. Kapittel tre presenterer relevant teori knyttet til problemstillingen i form av forståelse av rom og aktør- nettverks teori. Kapittel fire beskriver metoden som er brukt i oppgaven. Kapitlet gir en rask gjennomgang av metodenes grunnprinsipper, min bruk og gjennomførelse av metodene og etiske dilemmaer. I kapittel fem blir empiri og diskusjon presentert under fem delkapitler. Delkapitlene omhandler hovedmomentene stutbygging, overnatting, bevisstgjøring og regulering. Mot slutten av kapitler ser jeg momentene i relasjon til hverandre og til Trolltungas helhetlige rom. Kapittel seks er det avsluttende kapitlet og her svarer jeg på problemstillingen.

2. Studieområdet

2.1. Beskrivelse av studieområdet

Trolltunga er lokalisert i Odda kommune, som ligger innerst i Hardangerfjorden. Odda er en innlandskommune i Hordaland og har nasjonalparkene Folgefonna og Hardangervidda som naboer. Området består av fjord, høye fjell, isbre og vill natur, og landskapet gjør kommunen attraktiv for turister. Det er nærmere 7000 fastboende i kommunen (SSB 2017) og tradisjonelt har Odda vært ansett som et industrisamfunn, men de senere årene har hjørnesteinsbedrifter blitt lagt ned og nye næringer, slik som turisme, har fått en viktig rolle i kommunen (Pettersen 2015). Trolltunga har siden 2014 vært det største trekkplasteret blant turistene. Tunga i seg selv er en stor fjellhulle som henger 700 meter over Ringdalsvatnet omgitt av stupbratte fjellvegger og snølagte topper dannet fra glasial erosjon som illustrert i figur 7. Fjellformasjonen gir det vakre naturlandskapet et unikt preg som skaper rom for internasjonal oppmerksomhet.

Figur 6: Kartutsnitt over Odda kommune med markering av Trolltungas lokalitet (Google maps 2017s)

Det som skiller Trolltungaturen fra mange andre store norske naturopplevelser, slik som eksempelvis Preikestolen eller Kjerag, er den fysiske utfordringen turen byr på. Turen er estimert til å ta mellom 10 og 12 timer, er 23 kilometer lang i krevende terreng og høydeforskjellen er på ca 900 meter. Sammenliknet med Preikestolen, som er en fire timers tur med en høydeforskjell på 350 meter, er Trolltunga en langt mer krevende tur. Været spiller også en stor rolle i dette landskapet, ettersom det norske høyfjellet byr på svært skiftende vær og det ofte er kaldt, selv på sommerstid. Det er mye på grunn av disse faktorene at man med

turistøkningen de siste årene også har sett en dramatisk økning i antall redningsaksjoner (Lura et.al 2016).

Figur 7: Utsikt fra Trolltunga over Ringdalsvatnet (Privat 2016)

2.2. Oppgaven i nasjonal kontekst

For utenlandske turister oppfattes Norge som et dyrt reisemål, og det er derfor knyttet en forventning om kvalitet når man reiser hit. Norge er også lokalisert i verdensperiferien for mange og det kan være trøblete og dyrt å komme seg til landet (Pedersen 2015). På samme tid har likevel Norge en vare som tilbyr dramatisk urørt natur, og dette har de senere årene blitt mer og mer populært blant turister. Reiselivsgiganten Lonely Planet har tidligere trukket frem Norge som et av verdens mest spennende reisemål med en natur som få land kan måle seg med og med unike opplevelser for aktive turister (Innovasjon Norge u.d.). Tradisjonelt har reiseliv i Norge vært assosiert med overnattinger, restaurant og transport, men nå ser man en langt større inkludering av opplevelser som en viktig del av bildet (Teigen 2012). En studie som omhandler utenlandske turistenes forståelse av det norske landskapet viser at variasjonen som finnes er en viktig faktor for hvorfor folk velger å reise til landet. I tillegg blir det dramatiske landskapet og den rurale gårdsbebyggelsen vektlagt som trekkplaster (Vinge & Flø 2012). Det har i lang tid vært norske og europeiske turister som har reist i Norge, men man ser stadig tilreisende fra andre verdensdeler som kommer for å oppleve den norske naturen. Fra 2011 til 2015 har utlendingenes turistkonsum i Norge økt med nærmere 11 millioner (SSB 2017).

En av årsakene til denne økningen kan være knyttet til nye former for markedsføring. Gjennom sosiale medier har turistene mulighet til å lyse oppmerksomhet på et området i løpet av mye kortere tid enn hva som tidligere har vært mulig og det er derfor turistene selv som står for mye av dagens markedsføring. Formen for markedsføring har de senere årene endret seg og fenomenet kalt «fortjent markedsføring» har fått en viktig rolle. Konseptet går ut på at dersom helheten av et produkt gir kunden en tilfredsstillende opplevelse vil dette bli videreformidlet i sosiale medier og skape større interesse for produktet (Pedersen 2015). Trolltunga er et resultat av denne formen for markedsføring og det har derfor vært umulig å forutse utviklingen i Odda. Det ikoniske bilde hvor man poserer ytterst på Tunga er svært innbydende og er en svært god salgsvare. Gjennom deling og anmeldelser på store internasjonale plattformer slik som TripAdvisor, Visit Norway, Instagram og Facebook kan områder som for få år siden var ukjente, bli internasjonale turistattraksjoner.

Bramwell (1994) poengterte i 1994 at urbanisering lenge har ført til færre fastboende mennesker i rurale områder, nedleggelse av bedrifter og manko på arbeidskraft i Norges periferi. På samme tid har likevel de rurale områdene blitt gjenoppdaget gjennom turisme, og dette har ført til økonomisk oppsving for mange, men dette kan også komme som et sjokk på mindre lokalsamfunn. Denne formen for utvikling var aktuelt i 1994, men er også svært aktuelt i dag. Shucksmith & Brown (2016) presenterer hvordan rurale områdene på en rekke ulike måter stadig er under utvikling og fornyer sitt formål og potensial. Rurale områder har alltid blitt romantisert og assosiert med idyll, frihet og uendrede gode verdier, noe som selger godt hos turister som trenger et avbrekk fra en ellers stressende hverdag (Halfacree 2007). Med turistene kommer også pengene, men det er på samme tid svært viktig at de rurale områdene forblir bærekraftige slik at kommende generasjoner får dra sammen nytte av landskapet som dagens generasjon (Bramwell 1994). I tillegg er det viktig at man tilpasser ruralopplevelsen til turistene som kommer på besøk. Agnes Gannon påpeker at man må gå fra å «selge det de produserer, til å produsere det de kan selge (Bramwell 1994, s 4)». Det vil derfor være viktig for områder å selge det turistene ønsker å kjøpe for å få økt markedsføring dersom de ønsker mer turisme til området. Denne formen for økt oppmerksomhet heter kommodifisering og har den siste perioden blitt mer aktuelt. Konseptet går ut på å gjøre rurale områder attraktive, og med det til et produkt som kan selges og som gi økonomisk utbytte (Rønningen & Flemsæter 2016). Dette er hva som er blitt gjort i forbindelse med Trolltunga. Trolltunga har gått fra å være en ukjent steinformasjon til å bli et økonomisk varemerke.

2.3. Juridisk rammeverk

Trolltunga er lokalisert i Norges utmark og det er derfor nødvendig å ha kjennskap til sentrale deler i norsk regelverk knyttet til denne oppgaven. Jeg har valgt å presentere allemannsretten, som er sentral gjennom norsk Friluftsløvsloven, Naturmangfoldsloven og Plan- og Bygningsloven i forbindelse med eventuelle endringer. «Allemannsretten er et gratis fellesgode som er en del av kulturarven vår. Den gir alle rett til å ferdes og oppholde seg i utmarka i Norge (Miljøstatus 2016)». Denne retten gir også blant annet tillatelse til å telte opptil to døgn i utmarksområder, men i gjengjeld er man pliktig til å være hensynsfull og rydde opp etter seg i naturen (Miljøstatus 2016). Allemannsretten har sitt grunnlag i friluftsløvsloven som har med formål å;

«...verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre almenhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes (Friluftsløvsloven § 1 1957)».

Til tross for dette så må friluftsløvsloven håndheves i tråd med naturmangfoldsloven hvor formålet;

«... er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur (Naturmangfoldsloven § 1 2009)».

I tillegg er det vesentlig å ha en grunnleggende forståelse for Plan- og Bygningsloven og handle ut ifra regelverket nedskrevet i den. Formålet med Plan – og Bygningsloven er;

«Planlegging etter loven skal legge til rette for samordning av statlig, fylkeskommunal og kommunal virksomhet og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser, utbygging, samt å sikre estetiske hensyn (Plan- og Bygningsloven § 2, 1985)»

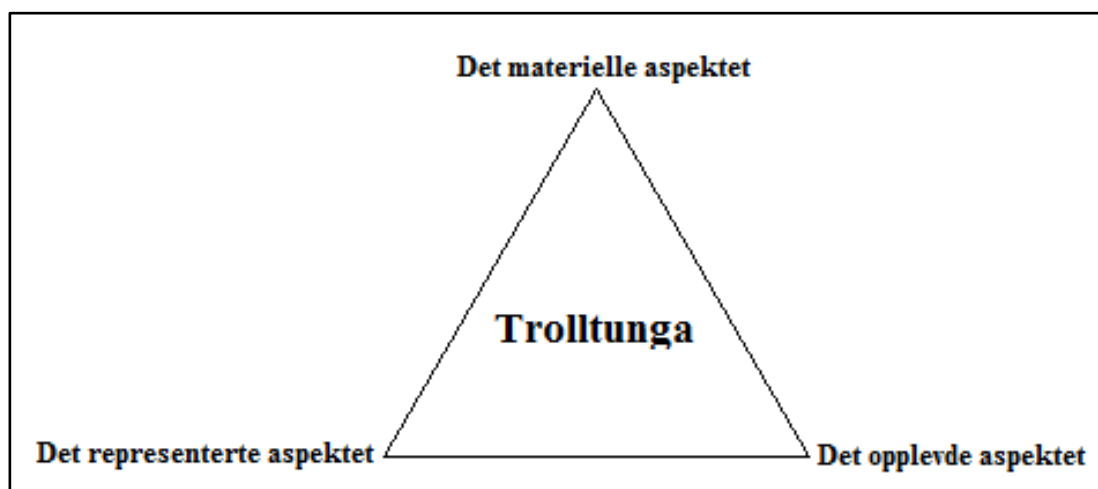
Disse lovene er med på å sette noen restriksjoner på hvordan man kan operere i forbindelse med utbygginger i norsk utmark. Det er også dette regelverket som kan få betydning for Trolltungas fremtid. I tillegg må man ha en forståelse av norske normer knyttet til naturen for å få en dypere forståelse av utfordringene som har dukket opp i de senere årene. Nordmenn er vokst opp med en grunnleggende respekt for den norske naturen som kan være vill og uforutsigbar. Et bevis på dette er fjellvettreglene som vektlegger planlegging, riktig utstyr og trygge valg i møte med den norske naturen. Dette er et sett normer som stammer tilbake til 1950 tallet og som er godt kjent i den norske turkulturen (ut.no u.d.).

3. Teori

Det som gjør geografi særegent fra andre vitenskaper er dens evne til å se tverrfaglig på et fenomen, og med det få en større forståelse av kompleksiteten av et område (NTNU 1999). NTNUs presentasjon av geografi er mitt utgangspunkt for denne oppgaven, og jeg ønsker å se på Trolltungas kompleksitet ved å bruke det romlige perspektivet og gjennom aktør-nettverks teori (ANT).

3.1. Begrepet rom

I geografien ønsker man å studere ulike fenomener, men man vil se på fenomenet i det romlige perspektivet. Det vil si at man studerer et fenomen knyttet til sted, tid og rom (Holt-Jensen 2007). Det romlige begrepet kan forstås på ulike måter, men jeg har valgt å bygge denne oppgaven basert på Henry Lefebvres sosiale romlige triade fra 1991. Ved hjelp av denne beskriver han hvordan ulike aspekter av et fenomen påvirker hverandre og til sammen danner det helhetlige rommet. I følge Lefebvre er det tre overlappende aspekter som til sammen utgjør et helhetlig rom, og disse kan ikke eksistere uten hverandre (Lefebvre 1991). Rommet kan ikke reduseres til den materielle formen på den ene siden, og sosiale handlinger på den andre, men må ses i sammenheng. Rommets betydning må likestilles med tid som dimensjon og må omfatte det fysiske, mentale og sosiale (Lysgård 2004). Halfacree (2007) og Flemsæter (2009) er to av mange forskere som har tatt utgangspunkt i Lefebvre triade, og de har overført dette til geografien og stedsteori. Halfacree illustrerer triaden i form av en trekant hvorav hvert hjørne representerer et aspekt og hvor man i midten finner det helhetlige rurale rommet.

Figur 8: Min modell av den romlige triaden med Trolltunga som rommet

Det helhetlige rommet, mener Lefebvre, består av et abstrakt og et konkret rom. Det abstrakte rom er sosialkonstruert gjennom to prosesser. Den første er gjennom en økonomisk prosess hvor man ser på rom gjennom eiendomsrelasjoner og markeder i landskapet. Ved hjelp av redskaper som kart og tegningen planlegger man utvikling i landskapet for å oppnå varens verdi i form av penger. Den andre er en politisk prosess som kommer frem gjennom byråkratisering av rommet. Dette skjer gjennom utvikling av administrative systemer med ulike forvaltningsoppgaver. Det konkrete rommet er knyttet til bruksverdi og hverdagslivet. Med dette som utgangspunkt har teori og praksis skilt lag, men Lefebvre ønsker gjennom sin triade å gjenforene denne dualistiske tankegangen av det abstrakte og konkrete rom (Lysgård 2004). Den romlige triaden har tre hovedaspekt i det helhetlige rommet som er avhengig av hverandre og påvirker hverandre. Et geografisk rom er i konstant endring ettersom de tre aspektene påvirker hverandre og skaper utvikling (Lysgård 2004).

3.1.1. Det materielle aspektet

Det materielle aspektet eller hva Halfacree beskriver som «spatial practices» handler om hvordan vi oppfatter virkelighet (Halfacree 2007). Det er hovedsakelig orientert mot konkrete materialistiske former som kan kartlegges empirisk. Det er dette aspektet som sikrer kontinuitet og sammenheng i sosiale strukturer og det er en del av det sosialkonstruerte abstrakte rom. Som forsker avdekker man det materielle aspektet gjennom å beskrive steder eller nettverk og det blir ofte uttrykt gjennom sammenhengen mellom mennesker og objekter, eller det materielle, ved å se på hvordan disse faktorene påvirker hverandre (Lysgård 2004). Det materielle aspektet handler om det fysiske man kan se og ta på. I forbindelse med stedsteori blir «Place as location», som refererer til et konkret fysisk sted på jordens overflate, presentert. «Place as location» kan ses i sammenheng med det materielle aspekt av den romlige triaden hvor det ytre, og fysiske blir forklart (Castree 2009). Ettersom man i geografien ønsker å se kompleksiteten av et fenomen, er det en fordel å kunne forstå sted i det helhetlige rommet, og som en del av det materielle aspektet. Begrepet «place of location» er tradisjonelt knyttet til økonomisk geografi og lokaliseringsteorier i form av at sted vurderes objektivt med bakgrunn i hvilke fordeler som er å oppdrive knyttet til råvarer, klima, arbeidskraft også videre for å oppnå et optimalt økonomisk utbytte (Berg & Dale 2004).

Hva som tilhører det materielle aspektet er påvirket av hvilke sted rommet er lokalisert i. Knyttet til Trolltunga er det det materielle aspektet basert på landskapets utseende i form av variert terreng bestående av partier med skog, myr og høyfjell. Det er menneskelige inngrep i form av

skilt, plank og hytter langs deler av stien, men hovedsakelig består aspektet av naturskapt omgivelser. Det er turen i seg selv om gir kommunen økonomisk utbytte ettersom turistene kommer for å oppleve det norske naturlandskapet og utsikten man finner ved Trolltunga. Grunnet markedsføring av Trolltungas materialistiske utseende er besøkspågangen stadig økende. Det vil med andre ord være for alles beste interesse at det materielle aspektet av rommet blir opprettholdt på best mulig måte fordi det er på grunn av stedets utseende at mange av turistene velger å besøke kommunen. Hva som er den beste måten å opprettholde dette aspektet på kan variere ut ifra hva ulike aktører ønsker å oppnå.

3.1.2. Det opplevde aspektet

Det opplevde aspektet, «spaces of representation», handler om den subjektive og direkte opplevelsen av rommet (Halfacree 2007). Lysgård (2004) beskriver dette som det levde rommet som er med på å beskrive det vi opplever og produserer til enhver tid. Dette rommet er ofte knyttet til system av kulturelle, sosiale og økonomiske forskjeller og disse faktorene er med på å forme folks opplevelser. For å forstå disse systemene må man forstå deres opphav, og dette er ofte knyttet til stedsidentitet og «sense of place». «Sense of place» handler om den subjektive følelsen man knytter til et sted og hvordan dette er med på å forme identitet individuelt og i grupper (Berg & Dale 2004). Begrepet tilhører fenomenologi og humanistisk geografi hvor blant annet teoretikeren Yi-Fu Tuan beskriver menneskers forhold til sted og viktigheten av å forstå dette. Tuan gav i 1974 ut boken «Topophilia» som beskriver hvordan mennesker forholder seg til omgivelsene sine ut ifra et psykologisk og geografisk perspektiv (Couper 2015). Topophilia er «the affective bond between people and place or setting (Tuan 1974, s 4),» og med dette fokuserer Tuan på opplevelser, følelser og verdier knyttet til et spesifikt sted (Couper 2015).

Det er ofte tette relasjoner mellom mennesker og sted, og stedet eksisterer derfor ikke løsrevet fra disse relasjonene (Berg & Dale 2004). Dette opplevde aspektet handler derfor om den personlige, subjektive oppfattelsen av omgivelsene rundt seg, og på hvilke måte man blir påvirket av omgivelsene. I denne oppgaven er det mange subjektive grupperinger jeg kunne ha valgt å fokusere på, men jeg har tatt for meg turistene som går til Trolltunga. Man kan si noe generelt om hva et flertall av turistene tenker om turen, men den eneste virkelige fasiten jeg har å forholde meg til er min egen opplevelse av turen. I lys av Lefebvres abstrakte og konkrete rom tilhører det opplevde aspektet det konkrete rom ettersom det er knyttet til personlige verdier og subjektive oppfattelser.

3.1.3. Det representerte aspektet

Det representerte aspektet, «representation of space», er den formelle delen av rommet og kommer til syne gjennom rammeverk og planlegging (Halfacree 2007). Gjennom politikk, planlegging og forskning dannes diskurser, ny kunnskap, symboler og koder. Dette mentale rommet skaper et rammeverk som er med på å påvirke hvordan et område burde formes. Gjennom diskurser kommer man frem til hvordan man burde utvikle det helhetlige rommet og danner med det et rammeverk bestående av skrevende og uskrevde regelverk (Lysgård 2004). Det representerte aspektet tilhører under den sosialkonstruerte abstrakte delen rommet og kan ses i sammenheng med stedsrelasjon i form av «place as locale». «Place as locale» vil si settingen i folks daglige interaksjon med et sted (Castree 2009). Locale må forstås som en møteplass hvor mennesker krysser hverandre i tid og som og styres av formelle og uformelle regler knyttet til stedet. Hvilke rammebetingelser man finner på stedet påvirker folks handlingsmønstre og hvordan de samhandler. Stedet er i kontinuerlig endring ettersom nye mennesker er med på å påvirke det samtidig som stedet er med på å påvirke menneskene. Sosiologen Anthony Giddens plasserer locale mellom den objektive og subjektive forståelsen av et sted ettersom mennesker og sted påvirker hverandre gjensidig og oppfattes da som et intersubjektivt stedsbegrep (Berg & Dale 2004). Knyttet opp mot den romlige triaden kan «place as locale» sammenliknes med representasjonen av rom ettersom rammeverket legger grunnlaget for menneskenes interaksjon samtidig som menneskene er med på å endre rammeverket for å oppnå en mer optimal tilstand (Halfacree 2007). I det representerte aspektet ligger regional politikk og planlegging om hvordan et sted er og hvordan det bør være (Lysgård 2004).

Det er det representerte aspektet man må ta stilling til når man skal forme og utvikle et sted med tanke på rammeverk og reglement, samt hvilke normer som bør følges. Hva som vil føre til best mulig utfall for et sted kan variere ut ifra hvilke interesser ulike aktører har i område, med det er i dette rommet at natur og miljø møtes i en mentalt strukturert tilstand som diskuterer utviklingen (Lysgård 2004). Området hvor Trolltunga er lokalisert er regulert av et regelverk og dette må til enhver tid tas hensyn til dersom man skal gjøre endringer. I tillegg til en rekke normer knyttet til hvordan man skal opptre i den norske utmarken. Til sammen danner regelverket og normene rammeverket som utgjør Trolltungas representerte aspekt.

3.2. Det romlige moralske landskapet

I relasjon til endringer i det helhetlige rom er det nødvendig å ha kjennskap til det moralske landskapet. Ved å se på konseptet og betydningen bak det moralske landskapet er det mulig å få en dypere forståelse av hvordan endringer i det helhetlige rom blir gjort. Dette er et viktig begrep i forbindelse med sted i endring og består av begrepskombinasjonen landskap og moral (Setten & Brown 2009). Landskapsbegrepet kan ha flere bruksområder, men når man snakker om landskap refererer enn som oftest til formen og hvordan den fysiske utformingen av et område er (Belluso 2012). For å få en større forståelse for hvordan et landskap burde leses og utvikles er det en fordel med en moralsk forståelse av det. Moral fokuserer ikke på hvordan ting er, men snarere hvordan det burde være og begrepet er knyttet til etikk, omsorg og sosial rettferdighet. I et landskap kan man møte på mange ulike typer utfordringer, og det er viktig å ha en reflektert tilnærming i møte med hvordan ting er, burde være, og til hvordan det kan bli slik det burde (Setten & Brown 2009).

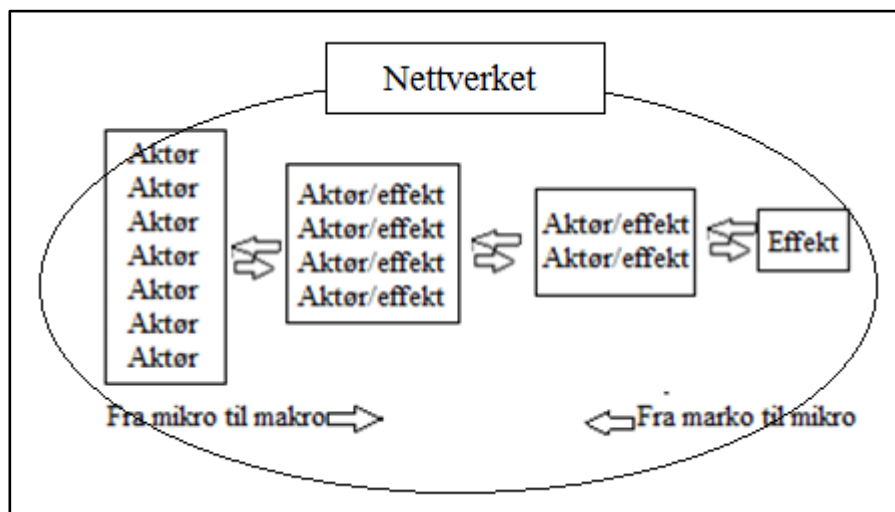
I lys av den romlige triaden tilhører landskapet det materielle aspektet, mens moral er tilknyttet samtlige av aspektene. Moral påvirker hvordan et område blir formet ut ifra oppfatninger om hva som er rett og galt, bra og dårlig, naturlig og unaturlig. Det finnes ingen fasit på hva som er positivt og hva som er mindre positivt ettersom aktører kan ha ulike oppfatning på dette planet. Moral bygger grunnlaget for formelle og uformelle regler for det norske landskapet og dette blir eksempelvis vist gjennom allemannsretten fra det representerte aspektet (Setten & Brown 2009). Det moralske landskapet blir bruk for å veie ulike meninger opp mot hverandre. Gjennom valg i en landskapsendringer har man bevisste og ubevisste moralske holdninger som bidrar i prosessen og påvirker resultatet. På denne måten finner man ulike moralske holdninger i alle aspekter av det helhetlige rommet. Dersom man skal gjøre materielle endringer i rommet kreves det handling i det representerte aspektet, og valg gjort her er påvirket av hva man anser som moralsk riktig. Dersom endringer forekommer kan det resultere i endringer i opplevelsen av området. Det kan bidra slik at flere har en positiv oppfatning av endringen, eller det kan resultere i at flere opplever endringen som noe negativt. Det er vanskelig å forutsi hvordan endringer i rommet kan påvirke ulike aktører, men det er viktig å reflektere over mulige utfall i lys av den moralske landskap (Flemsæter, Rønningen, Holm 2013).

3.3. Aktør-nettverk teori

En måte å forske på det helhetlige rommet og hvordan de ulike aspektene samhandler, kan være gjennom Aktør-Nettverks Teori (ANT). ANT ser på forholdet mellom ulike aktører på et område og hvilket nettverk de sammen danner. Dette kan være menneskelige og ikke-menneskelige aktører, og forskningen spesialiserer seg på å se hvordan aktørens handlingsmønster endrer seg i interaksjon med hverandre (Crawford 2004). Menneskelige og ikke-menneskelige aktører blir behandlet på lik linje i beskrivelsen av verden og har like stor kapasitet til å samhandle ifølge teorien (Bosco 2006). De ulike aktørene anses også som like viktige i nettverket, og samtlige har like stor påvirkningskraft og kan utgjøre en like stor forskjell dersom de endres (Couper 2015). Begrepet ble tatt i bruk mot slutten av 1980 tallet av blant annet vitenskapsteoretikeren Bruno Latour og sosiologen John Law. Konseptet er at forskere, der i blant geografer, ønsker å finne svar på hvordan heterogene assosiasjoner blant ting oppstår, og hvordan de samhandler. Dette er viktig for å forstå konstruksjoner i ulike sosiale settinger. ANT prøver å forklare hva et sosialt fenomen er ved å se på alle sider av interaksjoner mellom ulike aktører i et nettverk. En slik type forskning er vanlig når man studerer ulike steder innenfor geografien. ANT er en måte å forske på for å forstå verdens kompleksitet på. Det er et rammeverk som foreslår at kunnskap, institusjoner, organisasjoner og samfunnet er ulike *effekter* og at slike effekter er resultatet av relasjoner utviklet gjennom et nettverk av menneskelige og ikke-menneskelige aktører (Bosco 2006). Law (1999) mener at ANT forteller at effektene er en like stor del av det totale nettverket som aktørene vi er interessert i å forske på. Gjennom å se på nettverket kan de ulike effektene analyseres og forstås, og da får man også innsyn i hvordan aktørene relaterer seg til hverandre. Effekter er resultatet av ulike aktører i samhandling, men de kan også operere som aktører i en større sammenheng på et makronivå.

Til tross for at alle effektene er med på å påvirke resultatet som er nettverket, er det viktig å kunne se forskjell på hva som er en aktør og hva som er en effekt. I følge Latour kan en aktør bokstavelig talt være hva som helst, mens effekten er resultatet av ulike aktørens relasjon til hverandre (Bosco 2006). For å illustrere dette har Law (2012) tatt for seg en fiskedam og alt som kreves for å opprettholde den. Effekten er i dette tilfelle dammens helhetlige utseende og funksjon, mens aktørene er hva som gjør en fiskedam til en fiskedam. Effekten ville ikke vært en fiskedam dersom ikke aktører som stein, fisk, vann og planter hadde samhandlet. Ser man fiskedammen i relasjon til det totale nettverket, som eksempelvis kan være et nabolag, så vil den nå fungere som en ikke-menneskelig aktør.

Law er enig med Latours utsagn knyttet til aktør og effekt, og mener at ikke bare en organisasjon eller institusjon kan være en effekt, men også små økosystem eller et enkelt menneske i seg selv ettersom det er blitt til ved hjelp av en rekke ulike aktører. Menneske i seg selv kan også operere som en aktør som utgjør en større effekt i form av eksempelvis en organisasjon. ANT er vanligvis brukt for å se på den dualistiske samhandlingen mellom makro- og mikronivå av et sosialt fenomen. Ved å studere aktører og effekter fra mikro- til makronivå, eller omvendt, får man en dypere forståelse av hvordan nettverket henger sammen og hvordan det påvirkes av hverandre (Bosco 2006). Dersom man tar i bruk ANT på mikronivå tar man for seg en enkel aktør og ser på hvordan denne aktøren kan påvirke omgivelsene rundt seg. Videre zoomer man seg ut fra aktøren og ser hvordan den står i sammenheng med andre aktører, og hvordan de sammen kan danne en effekt. Denne effekten kan igjen ha en rolle som en aktør i en større effekt og slik kan man bevege seg utover på skalaen til man ser et helhetlig perspektiv av det totale nettverket på makronivå. Denne tankegangen har jeg gjort et forsøk på å illustrere visuelt i figur 9.

Figur 9: Min modell av aktør- nettverks teori

4. Metode

Min interesse og nysgjerrighet for Trolltunga økte i tråd med fokuset turen fikk i mediene i 2015. I løpet av 2015 sesongen kom det overskrifter om redningsaksjoner og en overbelastet Røde Kors-bemannning. På bakgrunn av dette startet jeg innsamling av artikler og dokumenter til oppgaven allerede høsten 2015. For å få en dypere forståelse av hvorfor så mange trengte hjelp, bestemte jeg meg for å gå turen selv sommeren 2016 som en del av forskningsprosessen, og dette resulterte i det første av de to feltarbeidene mine. Hovedformen for metode i første etappe var observasjon for å se hvem turistene var, hvordan turen opplevdes på egen kropp og om omgivelsene var tilrettelagt for stor turistpågang. Observasjonen ga meg et godt utgangspunkt for videre forskning, ettersom jeg lettere kunne relatere meg til landskapet og utfordringene det byr på, samt en mulighet for å kunne konkretisere intervjuguidene jeg formulerte i forkant av andre forskningsetappe.

Andre del av feltarbeidet fant sted i desember 2016, og metoden jeg brukte var intervju. Problemstillingen min på dette tidspunktet var ikke ferdig formulert, men grunnideen om å finne svar på hvordan man kan forhindre det høye antallet redningsaksjoner og bevare naturlandskapet var satt. Jeg hadde allerede dannet meg et bilde gjennom egne tanker og refleksjoner, men jeg trengte svar fra informanter som er aktivt involvert i Trolltungas historie og videre utvikling. Informantene jeg kontaktet fant jeg gjennom publiserte artikler, dokumentarer og reiselivssider. I tillegg sendte jeg søknad til Norsk Senter for forskningsdata (NSD) om godkjenning av prosjektet. Søknaden ble godkjent i forkant av at intervjuguide og prosjektbeskrivelse ble sendt til informantene. Før feltarbeidet mitt i Odda kontaktet jeg informantene på nytt for å bekrefte avtalene som var blitt gjort angående tid og sted for intervjuene. For å ha best mulig utgangspunkt for et godt intervju og for å holde meg oppdatert på utviklingen fulgte jeg turistsesongen 2016 tett via nett.

4.1. Kvalitativ forskning

Kvalitativ forskning handler om å få en dypere forståelse av et fenomen (Thagaard 2009). For å oppnå dette, kreves det nær kontakt mellom det som blir forsket på og forskeren selv. Det er ofte personer knyttet til fenomenet som blir forsket på, og fører med det til et nært forhold mellom forsker og informant. For å ha en god relasjon mellom forsker og informant kreves det at forskeren er fleksibel, forberedt på det uforberedte og respektfull ovenfor informantene

gjennom hele forskningsprosessen (Thagaard 2009). Winchester & Rofe (2010) kategoriserer tre ulike former kvalitativ forskningsmetode: Oral metode, hovedsakelig i form av intervju, tekstmetode, analyse av dokumenter eller ved å lese et landskap, og observasjon som metode. Oppgaven om Trolltunga er basert på forskning hvor samtlige av Winchester & Rofes kvalitative former for metode er blitt tatt i bruk for å finne svar på problemstillingen.

Crang & Cook (2007) forklarer kvalitativ metode som en tredelt forskningsstrategi; første del av forskningen handler om forberedelse, andre del er datainnsamling og tredje del av en kvalitativ forskningsprosess som handler om å analysere og reflektere over innsamlet data for å finne svar på en problemstilling. Disse delene foregår likevel ofte parallelt ettersom man som forsker underbevist vil starte å analysere allerede i første del av en forskningsprosess (Thagaard 2009). Kvalitativ forskning vektlegger prosessen *bak* et konkret svar gjennom å spørre seg hvorfor svaret er som det er og hvordan det ble slik. Dette kan bare bli besvart dersom man analyserer og fortolker dataen som blir innhentet (Winchester & Rofe 2010). Forskingen søker etter en helhetlig forståelse av et fenomen gjennom å se på relasjoner mellom system på et personlig nivå. Teorier utvikles induktivt ved å studere den sosiale konteksten til et fenomen og finner svar gjennom små utvalg, fortolkning og forståelse (Mehmetoglu 2004).

Validitet i kvalitativ forskning har ofte blitt diskutert ettersom det er en metode som sjeldent kan generalisere et fenomen (Kvale 1989). Kvalitativ forskning fokuserer på et lite forskningsfelt som blir studert nøye, til forskjell fra kvantitativ forskning som har et bredt forskningsfelt som vanligvis ikke går i dybden på hvorfor svarene er som de er. I tillegg vil man også som forsker påvirke resultatet i all kvalitativ forskning, ettersom det er umulig å forholde seg objektiv. Som forsker tar man valg gjennom hele prosessen på hva man ønsker å fokusere på, hvordan dette blir gjort og egne refleksjoner rundt svar man kommer frem til. Det er ikke en situasjon man kan gjøre noe med, men det er viktig å være klar over sin egen påvirkning på materialet gjennom hele forskningsprosessen (Thagaard 2009).

4.1.1. Deltagende observasjon

Deltagende observasjon handler om å ta del i en kulturs hverdagsliv for å finne svar på det som blir forsket på. Dette skjer ofte i samarbeid med intervju, og er en svært effektiv måte å danne seg en forståelse av det eventuelle fenomenet (Crang & Cook 2007). Formålet med deltagende observasjon er å studere og beskrive hva folk gjør i ulike sammenhenger som ikke er strukturert av en forsker (Leseth & Tellmann 2014). Det er foretrukket at deltagende observasjon er åpen. Det vil si at de som blir observert er klar over det, men dette er ikke alltid mulig. Dersom informanten ikke tilhører miljøet det forskers i er det vanskelig å skulle informere dem som blir

observert (Thagaard 2009), og dette var tilfelle i for min oppgave. Min deltagende observasjonen besto av å gå turen til Trolltunga som turist og observere underveis. Aksepten i miljøet som ble observert var stor ettersom man som turist er en del av det helhetlige bilde som ses langs turen til Trolltunga. Mitt nærvær i denne settingen hadde liten eller ingen betydning for hvordan personene rundt meg oppførte seg og som forsker var jeg i samme situasjon som de jeg observert. Det kan oppfattes som uetisk å forta skjult observasjon, men det var unaturlig, og på samme tid var det umulig, for meg som turist og forsker å skulle informere turistene om at de ble observert. Jeg legitimerer handlingen min da anonymiteten til disse menneskene er sikret.

Det som ble observert var turistens utstyr, alder, nasjonalitet, tempo og hvor jeg møtte dem på stien. I tillegg gjorde jeg meg observasjoner av landskapet for å få en dypere forståelse av hvorfor så mange trenger hjelp, men på samme tid for å forstå hvorfor dette er blitt en så populær tur. Jeg var også bevisst på å fokusere på hvordan jeg opplevde turen underveis. Kort tid etter turen noterte jeg hva som var blitt sett og hvorfor det var blitt lagt merke til. I tillegg skrev jeg ned egen oppfattelse og opplevelse av turen og hvordan dette sto i tråd med mine forhåndskunnskaper. Observasjoner relatert til menneskelig påvirkning i terrenget ble også notert ned i etterkant av turen. Dette ble gjort mens jeg enda hadde turen frisk i minne for å få en så nøyaktig beskrivelse av min opplevelse av turen som mulig. Det er likevel utfordrende å bruke deltagende observasjon som metode ettersom man er en del av det som blir observert, og man fort kan miste observasjonsevnen i viktige situasjoner. Igjen er det viktig å ta stilling til forskerens påvirkning på fenomenet som blir studert (Leseth & Tellmann 2014).

4.1.2. Intervju

Intervju er en vanlig metode å ta i bruk i kvalitativ forskning. Et intervju kan utføres på ulike måter, men målet er å få fylldig informasjon fra informanter om et fenomen man forsker på (Thagaard 2009). Intervjuprosessen består av en forberedelsesdel, en datainnsamlingsdel og en analyse- og fortolkningsdel. I forberedelsesdelen søker man til NSD dersom det er nødvendig, leser viktig informasjon om fenomenet som skal forskes på og finner informanter. Det er også viktig at man i forkant av intervjuet har laget en god intervjuguide, hvor utformingen av spørsmålene er en viktig del. Dette kan være utfordrende ettersom man skal stille de riktige spørsmålene uten at de blir ledende (Thagaard 2009). Dette var noe jeg selv erfarte som utfordrende og jeg brukte mye tid på dette i forkant av intervjuene. En intervjuguide kan lages strukturert, semi-strukturert eller ustrukturert. Det er fordeler og ulemper med de ulike formene for intervju. Det er derfor ofte lurt å lage en intervjuguide med en halvstrukturert form (Crang

& Cook 2007). Jeg laget individuelle semistrukturerte intervjuguider i forkant av de planlagte intervjuene med informantene i Odda (Vedlegg 1).

Andre del av intervjuprosessen er datainnsamling og gjennomførelse av intervju. Mine intervju ble gjennomført i to etapper. Den første etappen var i desember og fant sted i Odda, den andre var et par måneder senere. Fem av syv intervjuer ble gjennomført i løpet av en tre dages periode mellom 7. og 9. desember 2016. Senere i forskningsprosessen avtalte jeg to telefonintervju. Et med en person jeg hadde blitt oppmerksom på at var sentral i forhold til min oppgave da jeg var i Odda, og et med annen person som ble sentral da ny informasjon om tema ble offentliggjort (Vedlegg 2-3). I forkant av mine intervjuer fikk informantene tilsendt et dokument med informasjon om meg og mitt prosjekt, deres rettigheter og intervjuguide samt informasjon om opptak og godkjenning fra NSD. Samtlige av informantene godkjente informasjonen jeg sendte dem. I tillegg var personen jeg bodde hos da jeg var i Odda villig til å stille opp på et spontant intervju, og slik fikk jeg også en innbyggers perspektiv på hvordan turistøkningen oppleves i Odda for en typisk innbygger. Lengden på intervjuene varierte fra 10 til 55 minutter.

Informanter	Sted
Reiselivsdirektør i Reisemål Hardanger Fjord AS	Reisemål Hardanger Fjord i Nordheimsund
Representant fra Odda Røde Kors	Røde Kors-huset i Odda
Leder for turistkontoret og Trolltunga Tourism AS	Turistkontoret i Odda
Næringsrådgiver i Odda kommune	Brannstasjonen i Odda
Beboer i Odda kommune	Privat bolig i Odda
Rådgiver i Odda kommune	Telefonintervju fra Trondheim
Hytte- og rutesjef i Bergen og Hordaland turlag	Telefonintervju fra Trondheim

Tabell 1: Oversikt over informanter

Det er vanlig å ta opptak av intervjuene for å ha tilgang på en nøyaktig gjengivelse av hva informanten sier, men dette må forhåndsgodkjentes av informanten (Thagaard 2009). Intervjuene gjennomført i desember gikk som planlagt, men bar preg av meg som uerfaren forsker. Dette var mitt første møte med forskerrollen og til tross for god forberedelse bar intervjuene preg av dette. I tillegg var ikke problemstillingen min ferdig utformet, og jeg syntes det var vanskelig å stille riktige oppfølgingsspørsmål og å vite om jeg satt igjen med nok og god informasjon i etterkant av intervjuene. Telefonintervjuene som ble gjennomført i mars bar

derimot preg av en ferdig utformet problemstilling, og jeg satt igjen med en følelse av å ha spurt de riktige oppfølgingsspørsmålene, og at jeg hadde fått svar på det jeg ønsket.

Tredje del av intervjuprosessen handler om analyse og tolkning som skal systematiseres. For å kunne gjøre dette burde man transkribere de gjennomførte intervjuene, kode og kategorisere dem (Thagaard 2009). Det er også lurt å loggføre underveis i prosessen for å systematisere tanker (Dunn 2010). Transkriberingen er tidskrevende og ble derfor gjort fortløpende i etterkant av intervjuene jeg foretok. Videre skrev jeg ut samtlige intervjuer og startet kodingsprosessen med utgangspunkt i Tjoras (2017) kodingsstruktur. Han beskriver en kodemetode av kvalitativ data kalt stegvis-deduktiv induksjon. Ideen går ut på at man arbeider seg fra empiri til teori samtidig som man kvalitetssikrer funnene og samtidig arbeider fra teori til empiri (Sander 2016). Videre danner man seg et kodesett som blir større for hvert intervju man går gjennom. Denne kategoriseringen blir gjort for å lettere foreta videre koding og sammenlikning av intervjuene (Tjora 2017). Når man foretar en slik kategorisering mener Tjora at det er viktig å hele tiden kode hva informanten sier til fordel for hva informanten snakker om. Dette er essensielt til videre analyse av intervjuene, for å kunne ta vare på detaljene og hva som er i den spesifikke empirien slik at kodene sier noe om hva informantene snakker om, og for å dra ut essensen av hele intervjuet. Når dette er blitt gjort, kan man finne noen hovedkategorier hvor man kan plassere hver enkelt kode (Tjora 2017). Min problemstilling og forskningsspørsmål var knyttet til endringer i landskap og dette brukte jeg som utgangspunkt da jeg skulle kode mine intervjuer. Jeg valgte å fokusere på informantenes utsagn knyttet til endringer som var blitt gjort og endringer som kunne bli en realitet i fremtiden, og kom frem til noen hovedmomenter som jeg kunne plassere kodene fra intervjuene mine under til videre analyse og diskusjon.

4.2. Etikk og refleksjon

I all kvalitativ forskning vil man møte på etiske dilemmaer ettersom man arbeider tett på enkeltpersoner, og det er viktig å følge regler og retningslinjer knyttet til denne type forskning. All forskning som behandler personopplysninger er lovpålagt å meldes til (NSD) for godkjenning i forkant av forskningsprosessen. I tillegg er det viktig at man som forsker har informert samtykke fra informantene, opprettholder anonymitet til informantene til den grad det lar seg gjøre, behandler informasjon konfidensielt og gir informantene innsikt i hva de deltar på, samt retten til å trekke seg fra forskningsprosjektet underveis i prosessen (Thagaard 2009).

Det er også viktig å holde informantene oppdatert underveis i prosjektet for å sikre informantenes rettigheter, og for å bevare en god relasjon gjennom hele prosessen. Til tross for at man følger disse retningslinjene, kan det likevel dukke opp uventede situasjoner underveis i forskningsprosessen ettersom man arbeider med mennesker, og jeg ønsker å trekke frem enkelte dilemmaer jeg selv møter på og mine refleksjoner rundt dem.

4.2.1. Snøballmetoden

Snøballmetoden er en omdiskutert måte å komme i kontakt med informanter. Konseptet går ut på at man som forsker kontakter en informant som henviser deg til andre personer som kan være relevant å intervju i forbindelse med hva man forsker på. På denne måten får man nye informanter. Problemet med dette er at dersom man blir videreført til nye informanter kan de føle seg presset til å delta på noe de ikke ønsker, ettersom de er blitt anbefalt av andre. Den riktige måten å gå frem på er å gi forskerens kontaktinformasjon til informanten som kan videreformidle denne til andre potensielle informanter, som igjen kan kontakte forskeren dersom de ønsker å delta (Valentine 2005). Da jeg fant informanter ble jeg gjort oppmerksom på at det var andre viktige personer jeg burde intervju, men i stedet for å oppgi min kontaktinformasjon slik jeg burde, sendte jeg mail direkte til de nye potensielle informantene. Jeg mener likevel jeg kan legitimere min handling ettersom personene jeg har intervjuet er blitt kontaktet på grunnlag av deres offentlige posisjon i samfunnet, og at jeg ikke var ute etter private opplysninger. Ved å sende dem en mail med informasjon om meg og min oppgave gir jeg dem mulighet til å ytre sin mening om et tema som omhandler deres yrkesområde.

4.2.2. Informanters anonymitet

Informantenes anonymitet er svært viktig i kvalitativ forskning for å opprettholde en god relasjon, og for at informanten skal føle seg trygg og komfortabel gjennom hele prosessen (Thagaard 2009). I mitt tilfelle er det vanskelig å anonymisere informantene mine ettersom de er kontaktet i forbindelse med deres tilknytning til Trolltunga, og fordi det er vesentlig for oppgaven at dette kommer frem for å profesjonalisere argumentasjonen i diskusjonen. Informantene ble gjort oppmerksom på dette i forkant av intervjuene via et dokument med opplysninger som ble sendt på mail. Her forklarte jeg at deres anonymitet ville bli opprettholdt til den graden det var mulig, men at deres tilknytning til Trolltunga ville være en del av oppgaven. Samtlige informanter var innforstått med dette før intervjuene fant sted og godkjente dette. Informantene godkjente også måten jeg refererer til dem i oppgaven. I forhold til anonymitet er det ingen private opplysninger som blir oppgitt annet en deres tanker om Trolltunga som turistattraksjon og formeninger om videreutvikling i området.

4.2.3. Asymmetrisk maktbalanse

I en intervjusituasjon er det en interaksjon mellom informant og forsker, men på samme tid er det også et møte mellom to personer og deres personlige egenskaper som er påvirket av ytre og indre faktorer. Disse faktorene er med på å farge et intervju på godt og vondt. I noen tilfeller kan møtet mellom forsker og informant være asymmetrisk (Thagaard 2009). Det vil si at den ene av de to har en naturlig større makt enn den andre grunnet faktorer som alder, kjønn og sosial status (Valentine 2005). Dette asymmetriske forholdet kan jeg relatere meg til som uerfaren kvinnelig forsker i 20 årene som skal intervju eldre informanter i lederposisjoner. Mitt første intervju var med reiselivsdirektøren for Reismål Hardanger Fjord, og det var under dette intervjuet at det asymmetriske forholdet var størst. Dette ble først synlig for meg under transkriberingen da man hører at informanten styrer intervjuet i en større grad enn hva de andre informantene gjør. Som et resultat er det mer fokus på informantens interesseområder enn hva jeg som forsker ønsker å få svar på, og det er et manko på gode oppfølgings spørsmål. Fra mitt ståsted er dette et resultat av mangel på erfaring, og informantens ønske om å gi utfyllende svar, samtidig som det kommer litt på siden av hva jeg søkte med spørsmålene mine. Til tross for et delvis utfordrende intervju ga det likevel gode argumentasjoner for diskusjonen til oppgaven.

5. Trolltunga – romlige endinger

I kapittel fem presenterer jeg fire hovedmoment knyttet til potensielle fremtidsendinger i forbindelse med Trolltungas rom. Jeg presenterer empiri knyttet til momentene og diskuterer det i lys av teori. I første del ser jeg på utbygginger langs stien som er blitt gjort og som kan bli en realitet i fremtiden. Mest vektlagt er hvordan en gondol vil påvirke Trolltungas helhetlige rom. Andre moment omhandler overnattingsmuligheter knyttet til Trolltunga. Hvor dette burde være lokalisert, hvem som har ansvar og hvordan dette kan påvirke opplevelsen av turen. Moment tre er sentrert rundt bevisstgjøring av turistene og hvordan dette kan gjøres på best mulig måte. Fjerde moment omhandler regulering av området og hvilke utfordringer dette kan by på. Mot slutten av kapitlet ser jeg på de fire momentene i sammenheng og knytter det opp mot teorien i form av en illustrasjon.

5.1. Stiutbygging

Store og små utbygginger langs stien, hovedsakelig med fokus på transport, er et av de fire hovedmomentene jeg ønsker å presentere og diskutere opp mot teori, ettersom det er vesentlig med tanke på besvarelse av problemstillingen. Først er det nødvendig å sette utfordringen knyttet til redningsaksjoner i perspektiv og se realiteten av situasjonen. Stiutbygginger blir gjort blant annet for å skape større sikkerhet i for turistene, men redningsaksjoner fortsetter å være et problem. Fire av informantene ønsket å påpeke at redningsaksjonene som har fått mye oppmerksomhet i media må ses i perspektiv, og at til tross for at 40 redningsaksjoner på et år er for mye, er dette en liten andel sammenliknet med de 80. 000 som gikk turen i 2016 sesongen. Likevel er det gjort tiltak for å sikre turistene så vel som landskapet langs stien. I løpet av de siste par årene har kommunen tatt ansvar for utbygging av sti i form av brolegging over myrområder og oppsetting av tau i bratte terreng, samt satt opp skilt langs stien som markerer hver kilometer. I 2016 ble det også satt opp nødbuer langs stien til turistene dersom enkelte fant det umulig å ta seg ned det siste partiet på egenhånd. Tiltakene som er blitt gjort er relativt små, men diskusjon om større endringer i terrenget kom frem i intervjuene. Det som ble sett på som mest sannsynlig tiltak var en form for transport deler av stien i form av en gondol eller liknende, men informantenes tanker rundt dette var svært sprikende.

Reiselivsdirektør i Reisemål Hardanger Fjord ønsker å tilrettelegge attraksjonen i en mye større grad enn slik det er i dag og ser til internasjonale attraksjoner som Fuji-San for sammenlikning. Mount Fuji er Japans høyeste fjell og en svært populær destinasjon for turister. Det finnes

mange ulike startpunkt for å bestige fjellet på, og som turist kan man velge vanskelighetsgrad og med det estimere tiden turen vil ta selv. Det er fjellhytter underveis som kan benyttes for overnatting og det er mulighet for måltider ved disse. Bilder indikerer at stiene man følger er tilrettelagt for store folkemengder ettersom de er brede og godt markerte (Japan-Guide 2017). Ved å få vekk vanskelige partier og fjerne søle langt stien til Trolltunga mener informanten at man kan sikre turistene og bevare naturen.

Det som derimot ikke blir sett på som en god idé, ifølge informanten, er utbyggelse av en gondolbane de første 4 km av turen. Informanten mener at «... Det farligste vi kan gjøre i et sikkerhetsbilde er å sette opp en gondolbane eller en annen transport opp dit». Argumentasjonen er for det første at turen blir mye mer tilgjengelig, og det resulterer i for mye folk. For mye folk gir en fem eller sekstimers kø for å ta bilde ytterst på Tunga sammenliknet med i dag, hvor turistene på det verste kan stå i kø et par timer. Dette kan resultere i at opplevelsen blir ødelagt. Det andre, argumenterer informanten, er at de som aldri skulle gått turen i utgangspunktet i dag må begynne helt i bunnen av turen. De går kanskje opp mot 1 kilometer før de innser at de ikke makter hele turen og snur. Om man får dem opp 4 kilometer med gondol, så går de kanskje halvveis før de finner ut at de ikke makter mer og trenger hjelp. Å lage turen kortere mener informanten vil være en felle og det vil ødelegge opplevelsen. «For mye tilgjengelighet fører til for mye folk og logistikken vil ikke gå opp ettersom flaksehalsen er Tunga i seg selv. I tillegg ødelegger man det hva som er spesielt med turen, blodslitet».

Representant fra Odda Røde Kors mener «stien i seg selv er helt ok», men vil påpeke at den kan utbedres lite grann. Stien er ikke tilrettelagt for masseturisme og informanten savner et større samarbeid mellom aktører som kommunen og reiseliv for å få forbedringer i stand. Informanten stiller spørsmålsteget til hvem som har ansvaret for at endringer skal bli gjort, men roser på samme tid kommunen for deres innsats frem til dette punktet. Som frivillig i redningskorpset opplever informanten at turistene mister stien i mørket, og det er mye tråkk i flate partier. Som et lite og forholdsvis enkelt tiltak for å hindre dette foreslår informanten solcellelys på kilometersmerkene som allerede er satt opp langs stien. I tillegg uttrykker informanten takknemlighet ovenfor en traktorvei som er blitt kjørt opp nylig i forbindelse med hyttepartiet som er lokalisert etter første stigning av turen. Den blir ikke brukt av turistene, men Røde Kors har brukt den som et alternativ når de har hjulpet folk som er utslitte. Informanten påpeker at selve stien utgjør en fjerdedel av lengden til traktorveien, men at det er bedre å gå i et lettere terreng over lenger tid enn å stå fast i ulendt terreng og ikke komme seg ned. Leder for turistkontoret og Trolltunga Tourism AS sier ikke noe konkret om utbyggelse av vei eller

liknende, men kommenterer at siste del av turen er svært hard på knær og uttrykker forståelse over at mange turister finner denne delen svært krevende.

Næringsrådgiver i Odda kommune ønsker også langt mer tilretteleggelse langs stien. «Om man ikke bygger vei så må det være veldig tilrettelagt». Informanten uttrykker lettelse knyttet til statsbudsjettet og prosjektet «nasjonale turiststier», og er glad at det «kommer inn et system der man får penger og kompetanse til å tilrettelegge». Informanten ser for seg en vei i forbindelse med et servicesenter, men ytrer ikke begeistring over traktorveien som nylig er kommet. Tidligere var det en gammel trallebane der hvor veien i dag ligger, og om informanten hadde fått velge ville ting blitt gjort annerledes. «Hvis den lia var uberørt og trallebanen fortsatt var der så tror jeg nok at vi i dag hadde vært på det med enten få trallebanen opp og altså sette opp en helt ny trallebane som kunne ta flere folk i lupen, eller kanskje vi hadde vært på sånn snakk om at der burde være en gondol som løftet». Kort tid etter sier informanten at «jeg er skeptisk til å gjøre turen veldig mye lettere. Jeg tror den skal være i det kaliberet den er, for det fungerer, sant. Får vi løftet folk opp et stykke med gondol, så får vi litt sånn kortere omløpstid, men hva får vi i andre enden? Får vi et bedre produkt, eller får vi det ikke?»

Rådgiver i Odda kommune påpeker at naturlandskapet, som man beveger seg i når man går til Trolltunga, de siste årene har hatt stor påkjenning grunnet turistbølgen, og informanten fortalte om en skrekkopplevelse de opplevde tilbake i 2010. På dette tidspunktet var det ikke gjort noen tiltak for utbedring av sti i forkant av sesongen ettersom de ikke hadde beregnet et stort turistantall. Informanten fortalte at de i myrområdene oppdaget en nedtråkket sti nærmere 40 meter bred der turistene hadde leitet etter muligheter til å komme seg tørrskodd over de våte områdene. Dette resulterte i en rask avgjørelse på at enkelte utsatte områder måtte dekkes med plank for å bevare naturen og at dette har bidradd positivt. Når det kommer til spørsmål om utbygging av en gondolbane informerer informanten om at dette er en ide som har blitt løftet frem tidligere, men at dette ikke er en god ide. Når informanten snakker om gondolbane gjelder dette en som skal gå helt frem til selve Tunga. Dette mener informanten vil føre til at turen vil bli for lik andre attraksjoner. Selv om turistene «er så slitne at de nesten ikke klarer si navnet sitt, sier de at det har vært en fantastisk opplevelse». Informanten påpeker at «en ting er landskapet, men de har faktisk mestret noe. Den psykiske effekten der, den er helt spesiell». Informanten mener det optimale hadde vært om de fikk starte på det første plataået, og at det ville vært gunstig å få transport opp den første bratte lia. Logistikken på hvordan dette kan løses i forhold til kø i startfasen av turen er informanten usikker på, men refererer tilbake tre år hvor «en løsning på dette hadde vært en heis opp den første stigningen som tok et par tusen i timen.

Da hadde det vært løst». Da jeg spør om dette er noe som kan bli en realitet svarer informanten at det ligger bare som en idé for øyeblikket og at det frem mot neste sesong blir det mer fokus bruklegging og eventuelt påfylling av grov grus for å gjøre stien mer tilrettelagt.

5.1.1. Transport i lys av hverandre

Det er enighet blant samtlige informanter om at turen er lang, hard og utfordrende og på mange måter ikke tilrettelagt for den masseturismen som har oppstått de seneste årene. Den voldsomme økningen kom som et sjokk på Oddas befolkning og landskapet var ikke rustet for den raske veksten. Til tross for disse forutsetningene fortsetter turistene å komme, og alt tyder på at besøkertallet i 2017 vil bli høyere enn hva det var i 2016. Rådgiveren i kommunen informerer om at forhåndsbookingen for 2017 er allerede er tre ganger så stor som den var på samme tid i 2016.

Uenighetene blant informantene dukker opp rundt diskusjonen om hvor mye som burde gjøres for å gjøre Trolltunga mer tilgjengelig og tryggere for turistene. Enkelte ønsker å gjøre store endringer hele veien, og lage en sti som tilsvarer noe tilnærmet en vei. De argumenterer for at man med dette vil bevare naturen og på samme tid sikre turistene. Det er viktig å se helheten av situasjonen som har utspilt seg i Odda de siste årene. I 2010 var det 800 mennesker som gikk til Trolltunga sammenliknet med 2016, hvor det var 80.000. Den ekstreme økningen har først til at endringer har måttet bli gjort og bør bli gjort i nærmeste fremtid for at naturen skal kunne klare å takle turistpresset. Hovedsakelig snakker informantene om den første, og med det siste del av turen. De fire første kilometerne er svært krevende, og samtlige informanter er enige om at dette område er en stor utfordring. Det er også her flest folk trenger hjelp. Representanten for Røde Kors forteller at mange opplever at mørket er kommet når de når dette partiet av nedstigningen, og det det er lett å miste stien mellom de to nedstigningene. I tillegg kan turistene ha gått i opp imot 12 timer når man kommer hit, og er ikke forberedt på hvor tungt det er å gå i en bratt nedstigning. Informantene viser forståelse for hvorfor mange turister møter veggen når de kommer til denne delen av turen. Det er likevel svært ulike meninger om hva som burde være løsningen, og informantene er inne på ulike forslag: La den første delen være som den er, men med et par forbedringer i form av tau, trapper og plank, ta i bruk traktorveien i større grad, tilrettelegge med noe liknende en vei, eller bygge en form for transport opp det bratteste partiet. Dette er hovedpunktene informantene har tatt opp, men det er bygging av en form for transport som vil føre til størst materiell ending og som derfor kan ha mye å si for opplevelsen av turen.

Mange turistattraksjoner verden over er tilgjengelige via gondol, og det har også vært diskutert om dette skal bli en del av turen til Trolltunga. Vanligvis bringer en gondolbane turistene helt frem til målet for turen, men det virker ikke som at det er det ønskelige utfallet her. En av informantene er inne på denne ideen, men er mot den ettersom Trolltungas særegenhet vil bli borte med en slik drastisk endring. Turistattraksjonen vil bli en helt annen, og turistenes opplevelse av mental mestring vil forsvinne dersom det blir satt opp en gondol som frakter dem helt opp til Trolltunga. Informanten argumenterer også for at turen til Trolltunga vil bli for lik andre attraksjoner som benytter gondol, og frykter for at den særegne verdien som ligger i turen forsvinner og med det også turistene. Det er ingen av informantene som argumenterer for en gondolbane opp til selve Trolltunga, men et alternativ er å få fraktet turistene opp de første fire kilometerne, og at dette forenkler turen delvis. Dersom dette blir gjort blir turen redusert fra 23 til 15 kilometer tur/retur og stigningen på 900 høydemeter går bort. Turen vil forbli krevende og det vil fortsatt være nødvendig med en relativt god fysikk, riktig utstyr og nok mat for å komme seg frem og tilbake. Totalt vil turen ut ifra mine beregninger bli redusert fra gjennomsnittlig en ti timers til nærmere en sekstimers tur ettersom de tøffeste partiene går bort.

En av informantene mener at en form for transport, om det er heis, gondol eller annet fremkomstmiddel som frakter turistene hit, vil være løsningen på mange utfordringer knyttet til Trolltunga. Dersom eksempelvis en gondol frakter et par tusen turister i timen hadde man fått en kortere tur og tidsrammen for antall timer ved flasketuten, som er Tunga i seg selv, hadde økt. Turistene hadde vært lenger på vei tidligere på dagen og hadde med det nådd destinasjonen tidligere. Ved at turistene slipper å bruke krefter de første og siste 4 kilometerne av turen har de også mer energi til å gå hele strekningen og en gondol vil derfor kunne ses på som et sikkerhetstiltak. Naturen frem til 4 kilometermerket ville bli skånet ettersom dette området nå er svært sårbart. Den første delen av turen ligger i våte skogområder bestående av mye jord som blir trøkket til søle. Videre kommer man til myrområder som også er sårbar natur. Grunnet det våte terrenget blir det brede nedtråkkede belter og mange turister daglig er svært skadende på naturen. Dette er delvis tatt hensyn til nå ettersom plank er lagt ut langs enkelte av disse områdene, men en stadig økende turisme er en utfordring. Dersom man fordeler turistmengden ved at mange ønsker å ta gondol vil naturen bli delvis avlastet i startfasen av turen. Ut ifra disse argumentasjonene vil det være utelukkende positivt å få satt opp en gondol, men det er uvisst hvordan det vil påvirke opplevelsen.

En informant mener at en gondol kun vil resultere i negative konsekvenser og at det vil øke faren for turistenes sikkerhet. Dersom turistene blir fraktet deler av stien vil Trolltunga bli

tilgjengelig for langt flere mennesker som i dag må starte i bunden av den første stigningen. Mange har ikke fysikk til å gjennomføre turen, og istedenfor å snu i ved foten av stigningen kan det fort bli et problem at turistene kommer 4-5 kilometer på vei før de innser at turen er for krevende. Forskjellen er at man nå får et problem som på 1100 høydemeter og ikke 300. I tillegg til dette mener også informanten at det vil skape problematikk ved Tunga fordi køene vil bli for lange. Med flere mennesker som nå kan gå turen, vil køen for å ta bilde ytterst på Tunga bli så lang at man må begynne nedstigningen før man har fått bilde man har gått hele veien for å ta, og man kan risikere å utsette seg selv for fare. Dette vil også være med på å ødelegge opplevelsen og verdien som ligger i blodslitet for å klare hele turen, og informanten mener det er en felle man burde jobbe for å unngå å gå i. Det som skiller turen til Trolltunga fra andre turer, og hva mange av informantene mener er verdien i opplevelsen, er slitet og mestringsen. Spørsmålet er om man vil få et bedre produkt med en form for transport opp den første lia, eller om man vil endre opplevelsen så mye at det ikke lenger blir like attraktivt å gå turen.

5.1.2. Er det rom for gondol

Om man skal bygge en gondol vil man være avhengig av et rammeverket som muliggjør det. Området er eid av Statkraft, og for å få byggetillatelse må man derfor søke til staten for godkjenning av en eventuell utbygging i tråd med Plan- og Bygningsloven, og det må også skrives en konsekvensutredning i henhold til hva loven tilsier (Regjeringen 2008). I forskrift om konsekvensutredninger for planer etter Plan- og Bygningsloven står «taubane» listet, og det vil derfor være nødvendig å foreta en utredning dersom en gondol skal bli en realitet (Forskrift om konsekvensutredninger 2014). Det er også et økonomisk aspekt man må forholde seg til. Staten vedtok i statsbudsjettet for 2017 å bevilge 7,5 millioner til prosjektet «norske turstier» (NHO Reiseliv 2016), men pengene ser ikke til å strekke til en statlig finansiert gondol i første omgang. Den økte turispågangen er et faktum i hele Norge, og mange av de som har søkt finansiering fra prosjektet har fått avslag. Miljødirektoratet bevilget Trolltunga 2,8 millioner kroner til stutbedring, broer, sikkerhet og støtte til Røde Kors (Otterlei 2017). Dersom det skal bygges en gondol vil dette overskride beløpet bevilget av miljødirektoratet og vil derfor kreve private investorer for å kunne bli realisert. Grunnet dette er man derfor avhengig av privat finansiering og godkjenning i henhold til regelverket fra det representerte rommet. En av informantene stiller seg uvitende til hvem som skal ha ansvar for å eventuelt bygge en gondol og henviser til savn av samarbeid mellom kommune og reiseliv.

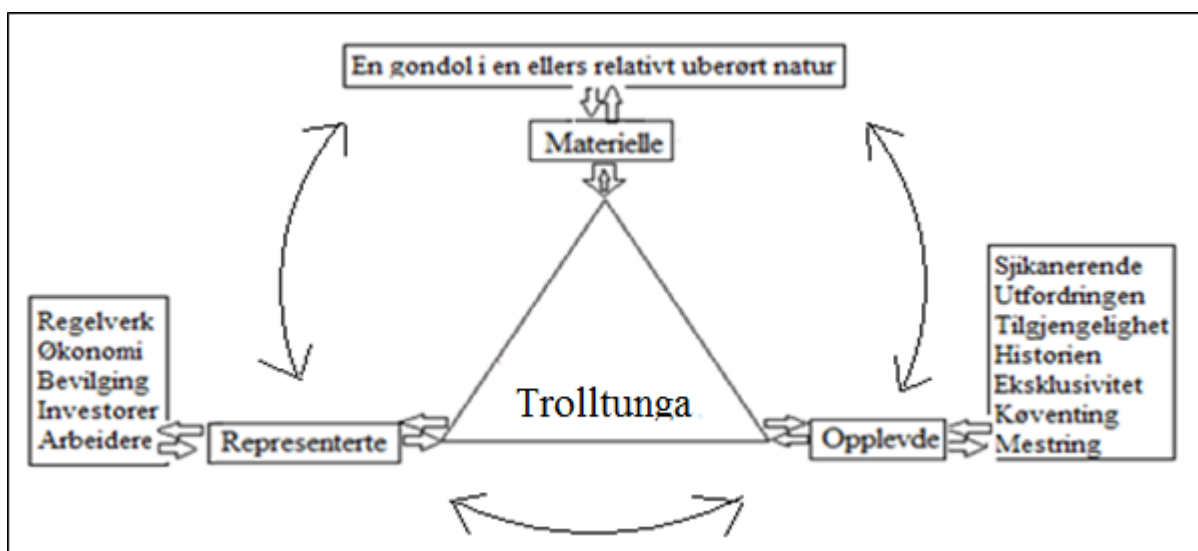
Selv om man muliggjør en materiell ending fra det representerte rom, er likevel spørsmålet hvordan dette vil påvirke opplevelsen av turen. De tre aspektene i det helhetlige rommet kan forstås separat, men påvirker og er gjensidig avhengig av hverandre. Dersom man setter opp en gondol vil den tøffe turen og historien delvis forsvinne, og den vil ikke lenger være like eksklusivt. Trolltunga vil bli mer tilgjengelig for flere mennesker i et utsatt naturmiljø, men en gondol vil gi avlastning til den sårbare første delen av turen. Det er uenighet om dette vil gi et positivt eller negativt utslag på køen man i dag ser for å ta bilde ytterst på Tunga. En informant mener mer tilgjengelighet vil skape lenger kø til tross for at turen blir kortere, mens andre mener dette bare vil gi positiv utslag på køen ettersom omløpet blir kortere. Når det kommer til turistenes sikkerhet er det også uenighet om utfallet. På en side vil en gondol muligens gi turen en reduksjon i antall redningsaksjoner ettersom man fjerner partiet hvor flest trenger hjelp, men på en annen side vil man muligens få en økning ettersom turen blir tilgjengelig for flere, men fortsatt er utfordrende å gjennomføre. Når det kommer til opplevelsen av turen står den i fare, mener informantene som har uttalt seg. Mye av opplevelsen som er å gå til Trolltunga er mestringsfølelsen man sitter igjen med, og det ligger en verdi i bildet man tar ytterst på Tunga. Bildet illustrerer noe mer enn en flott utsikt, det er også et bevis på hva man har mestret. Dersom turen blir lettere vil denne verdien forsvinne, og særegenheten vil med det være truet, mener informantene.

5.1.3. Rommets aktører og dets nettverk

For at det helhetlige rom kan være en realitet, er det avhengig av en rekke aktører som samhandler og danner et nettverk. Som illustrert i figur 9 er det mange aktører, knyttet til en eventuell gondol i Trolltungas helhetlige rom, som påvirker hverandre, og endringer hos en aktør kan føre til at hele nettverket endres. De ulike aspektene kan ses på som effekter knyttet til den grunnleggende Aktør- Nettverks Teorien. Dersom man eksempelvis ser på det representerte aspektet, er dette en effekt bestående blant annet av aktørene: arbeidere, investorer, bevilgninger, økonomi og regelverk. Dette er noen sentrale aktører som bestemmer hvordan effekten formes, og disse er representert av menneskelige og ikke- menneskelige aktører. Dersom man skal få en forståelse av hvordan en gondol vil påvirke det opplevde aspektet av det helhetlige rom, er det nødvendig å se på hvilken påvirkningskraft som finnes i de to andre aspektene. Dersom aktørene i det representerte aspektet skulle føre til at en gondol ble bygget, ville man fått en endring i det materielle aspektet ettersom utformingen av det empiriske rommet ville bli endret. Om dette skjer vil kanskje turistenes opplevelse endres,

ettersom aktørene «mestring» og «eksklusivitet» i dag er viktige faktorer for at mange har et godt forhold til turen. Dersom de materielle endringene blir for store er disse aktørene utsatte og kan endre det helhetlige rommet. På samme måte påvirker også det opplevde aspektet det representerte aspektet. Dersom man er bevisst på at mestringsfølelsen er en viktig faktor for turistene som går til Trolltunga, vil det kanskje bli en større utfordring å få bevilgning til å bygge et transportmiddel som gjør turen lettere.

Dersom en avgjørelse relatert til en utbygging av gondol skal skje i fremtiden, er det viktig å ha kjennskap til det moralske landskap og bruke dette som utgangspunkt i forkant av eventuelle endringer. Ved å ha oversikt over sentrale aktører, og en forståelse for hvordan realiteten ser ut er det mulig å finne løsninger på hvilke endringer som kan føre til et mer ideelt resultat. For å finne svar på dette må man veie ulike scenarier opp mot hverandre og reflektere over eventuelle utfall dersom noe skal endres. Samtlige informanter ønsker at Trolltunga skal fortsette å gi et godt økonomisk utbytte for kommunen og har derfor samme utgangspunkt for hva det vil si å lykkes med dette prosjektet. Slik situasjonen er i dag fungerer turen til Trolltunga godt uten en gondol, og ut ifra min personlige opplevelse av å gå turen mener jeg at stoltheten i å ha mestret denne utfordringen vil forsvinne dersom vanskelighetsgraden på turen synker. Likevel er det uvisst hva fremtiden bringer med seg, og det vil kanskje bli nødvendig med en ny vurdering på dette temaet. Dersom antall redningsaksjoner fortsetter å øke med årene og landskapet står i fare for permanent ødeleggelse vil det kanskje bli nødvendig i fremtiden.

Figur 10: Min modell av en gondols påvirkning på det helhetlige rom

5.2. Overnatting

Mange store turistattraksjoner har tilknyttede overnattingsmuligheter, og dette gjelder også for Trolltunga. I Odda sentrum ligger det hoteller og én campingplass. I tillegg er det populært å ta med seg telt dersom man skal gå til Trolltunga og telte langs stien. Det er også, gjennom regi av Trolltunga Tourism AS, flere av beboerne i Odda som har registrert seg på AirBNB de siste årene og leier ut rom over en eller flere netter. Det var denne ordningen jeg benyttet da jeg var i Odda. Personen jeg bodde hos kunne fortelle at turistene bestilte rom lang tid i forveien, at det var alle salgs nasjonaliteter som kom på besøk, men at behovet for flere overnattingsmuligheter i kommunen var stort. Informanten henviste også til turister som teltet i private hager ettersom etterspørselen av overnattingsmuligheter overskred hva som var tilgjengelig i høysesongen. Det var også informanter som påpekte at behovet for utbyggelse av en større overnattingsmulighet er nødvendig, og at dette burde være et alternativ som er tettere bundet med Trolltunga enn hva som er tilfelle i dag.

Reiselivsdirektør i Reisemål Hardanger Fjord ønsker seg en hytte ved selve Trolltunga for å minske utfordringen knyttet til kø. For at dette skal være et godt nok tilbud sier informanten at det ikke nytter med en hytte med 25 senger, men at man må ha en hytte med 200 senger. Dette mener informanten vil være et kjempetiltak med tanke på å forlenge den tiden hvor Trolltunga er tilgjengelig. Dette vil igjen redusere problemet knyttet til lang kø for å få tatt bilde ytterst på Tunga. Informanten ser for seg lokal matservering, enkelt og rustikt, men ikke nødvendigvis billig. Ordentlig og enkelt med stor kapasitet, og med vakthold som kan sørge for at ingen får problemer. Informanten mener dette er den beste løsningen ettersom det løser logistikk, forbedrer flyten, åpner tidsrommet Trolltunga er tilgjengelig og bidrar til større sikkerhet. I tillegg får man toalettfasiliteter knyttet til hytta, og sammen med servering og vakthold skaper dette arbeidsplasser.

Representant fra Odda Røde Kors mener basecamp kan være en god ide, og at man kan knytte toalettfasiliteter til dette, og med vakthold som passer på området. Slik det er i dag foregår det spredt telting og informanten ser for seg basecamp som et bedre alternativ enn situasjonen er nå. Informanten viser til løsninger som er blitt gjort i Alpene. Leder for turistkontoret og Trolltunga Tourism AS oppfordrer til å ikke telte i det hele tatt ettersom turen blir tyngre med mer bagasje opp de tøffe partiene.

Næringsrådgiver i Odda kommune ønsker overnattingstilbud langs stien i form av et servicesenter. Informanten forteller om at Den Norske Turistforening (DNT) tidligere hadde

planlagt en hytte inne ved Trolltunga, men at dette ble stoppet av hensyn til villrein. Deretter ble det foreslått å trekke hytta ned mot hyttefeltet som er lokalisert etter første stigning, men dette ville føre til at prosessen ville ta langer tid og DNT trakk seg fra prosjektet. Informanten kan fortelle at diskusjonen er tatt opp igjen nå fordi «vi kan ikke se forbi alle de folkene der oppe (...) En stor hytte med et bra tilbud både på sengeplasser, mat og toaletter, det ville være et utrolig bra sikkerhetstiltak». Informanten påpeker at grunnet den store turistpågangen «går det ikke an med noe ubetjent oppi der nå. Vi må nesten ha et svært servicesenter (...) Vi kan kanskje ha 200 sengeplasser og matservering til 1500, som går forbi, eller skal på do eller et eller annet sånn». Når det er snakk om logistikken for å drifte dette sier informanten at «de må ha det på sånn plassert at de kan komme til med transport, sant. De kan ikke fly inn hver dag, så det må være en slags vei». Videre blir det understreket at dette ikke er noe som kommer opp til neste sesong, men at man håper det vil være hytte, i form at et servicesenter, der rimelig snart og at det kan ligge som en trygg havn langs stien. I tillegg vil dette kanskje også være med å på løse problematikken knyttet til søppel som man ser nå. Grunnet faktorer som kulturforskjeller er det mange som kaster søppel langs veien fordi dette er med på å skape arbeidsplasser i mange andre land, argumenterer informanten. Til spørsmålet om basecamp som en løsning er informanten skeptisk ettersom dette fører til slitasje på naturen og er utfordrende i forhold til manko på toalettfasiliteter.

Rådgiver i Odda kommune sier at «jeg er absolutt positivt innstilt på at det kommer en turisthytte omtrent midtveis på det strekken. Det vil kunne løse veldig mange av de utfordringene vi har i forhold til for eksempel toalett og i forhold til forsøpling, og det med redningsaksjoner (...) En plass halvveis der turistene vet de har en real stopp med mulighet til påfyll av mat og drikke», mener informanten er den beste løsningen for videre utvikling og at dette er et aktuelt tema. «DNT har vist interesse for dette tidligere, samtidig som også private er inne på tanken om å realisere en turisthytte langs stien». Et servicesenter sammenliknet med telt og basecamps gir mer kontroll i forhold til toalett. Teltingen som foregår nå mener informanten har gått litt over styr og forteller at i fjor måtte det hastetiltak og avgrensing av områder til for å bevare badeplasser og turområdet brukt av lokalbefolkningen.

Hytte- og Rutesjef i Bergen og Hordaland Turlag kan fortelle at de er i en avklaringsfase om de skal bygge eller ikke, og at dette ikke vil kunne bli besvart konkret før høsten 2017. Beliggenheten til en eventuell hytte har de siste årene blitt diskutert, men nå ser DNT for seg at det eventuelt vil bli en hytte et par timers gange fra parkeringsplassen. Dette vil være en betjent hytte i høysesongen med et uvisst antall overnattingsplasser. Størrelsen på hytta er ikke avklart,

men det vil være toaletter der og mulighet for å kaste søppel. Informanten ser for seg at helikopter er den beste måten å få fraktet ting inn og ut av området. Det vil i all hovedsak være DNT som drifter denne hytta, men for å realisere dette er de avhengig av sponsorer og samarbeid med kommune og stat. Dette stemmer godt overens med hva leder i Bergen og Hordaland Turlag uttaler til NRK. En hytte vil ifølge lederen være med på å forhindre mange av redningsaksjonene som primært skyldes utmattelse, men det vil koste mye penger å bygge, og det er derfor viktig at stat og andre store aktører er på banen for å hjelpe til med finansieringen av en hytte (Løland & Fjelltvedt 2017).

5.2.1. Lokalisering og konsekvenser

Samtlige informanter mener det vil være ideelt med en kontrollert overnattingsmulighet langs stien, men det er uenighet knyttet til hva slags overnattingsmuligheter det burde være, og hvor denne burde ligge. I dag er det nødvendig med flere overnattingsmuligheter i Odda kommune grunnet det store antallet besøkende i høysesongen. En overnattingsmulighet langs stien mener informantene kan være en løsning på utfordringene knyttet til dette så vel som ukontrollert telting, søppel og manko på toalettfasiliteter, og at det samtidig kan være med på å sikre turistene. Det informantene har størst formening om er hvor en slik overnattingsmulighet skal være lokalisert, men det er også viktig å se på hvilke konsekvenser en slik konstruksjon i seg selv vil gi opplevelsen av turen.

Allerede i 2009 var det planlagt å sette opp et selvbetjent anlegg oppe ved Trolltunga hvor folk kunne varme seg og overnatte ved nødvendighet, men dette falt gjennom kort tid senere (Sanden & Øystese 2016). En av informantene kunne fortelle at dette var et reelt prosjekt utformet i samarbeid med DNT, men at dette ikke realisert. Trolltunga ligger i utkanten av et villreinverneområde og man var med det redd for å utfordre Naturmangfoldsloven. Den ene informanten mener likevel at en hytte ved Trolltunga ville vært den beste løsningen. Dette ville forbedret flyten, åpnet tidsrommet hvor Tunga er tilgjengelig og bidradd til økt sikkerhet for turistene. Ettersom denne ideen var oppe for vurdering i 2009, men ble avslått i lys av Naturmangfoldsloven, ville være unaturlig å foreslå en ny konsekvensutredning knyttet til dette området.

Et annet alternativ i form av basecamp inspirert av slik det er blitt gjort i Alpene og andre høyfjellsområder, er et forslag som også kan forekomme i nærmeste fremtid. Dette er en måte å samle den spredte teltingen til kontrollerte områder, samtidig som man unngår utgiftene det

er å bygge en større hytte eller et servicesenter. Dersom dette skulle ha blitt gjort ser jeg får meg at det måtte vært knyttet vakthold og toalettfasiliteter til campen, mens turistene selv frakter med seg telt opp og ned til campen. Som tidligere nevnt frarådet en annen informant all form for telting, ikke bare fordi det går ut over sårbar natur, men fordi turen blir langt tyngre dersom man bærer med seg telt. Informanten forteller at til tross for at man har overnattingsmulighet, er likevel turen såpass mye tyngre med et telt på ryggen at det ikke er verdt det. Dette kan resultere i at turistene lar teltene stå igjen ut i naturen og er med på å forsøple området ytterligere. Et annet resultat er at dette kan føre til at flere trenger hjelp ettersom tyngden på et telt kan gjøre turistene utmattet på et tidligere stadium.

Det tredje alternativet er en hytte eller et servicesenter lokalisert omtrent midtveis langs stien slik flere ønsket tidligere. Nå er det igjen aktuelt å diskutere dette forslaget ettersom trøkket er så stort at man ikke lenger kan overse det. Det er heller ikke mulig å bygge noe ubetjent hytte fordi den store folkemengden som går turen ikke muliggjør dette. En informant forteller at dersom 1500 turister skal på toalettet i løpet av en dag vil det være nødvendig med et personell som sørger for renhold. Dette personellet må nødvendigvis ha et sted å oppholde seg og det ville vært naturlig å kombinere utvalg av mat og regulering av overnatting i forbindelse med dette. Et servicesenter midtveis er med på å sikre turistene og vil ligge som en trygg havn når de er på vei ned. I tillegg løser det toalett og søppelproblemstikken som har oppstått de senere årene. En informant mener det bør ligge slik at man kan komme til med bakketransport ettersom et slikt servicesenter vil kreve mye trafikk inn og ut. En annen informant ser for seg at man kan ta i bruk helikopter for å få fraktet ting ut og inn i området. Slik jeg forstår det, er det dette hyttealternativet som mest sannsynlig vil bli realisert i fremtiden ut ifra hvem av mine informanter som sier hva.

DNT er nå i en avklaringsfase om de skal bygge et slikt senter, men det er viktige faktorer å ta høyde for å forkant av en eventuell bygingsprosess. Et servicesenter midtveis kunne ha bidratt til å sikre turistene ettersom de nå vil ha muligheten for påfyll av mat og hvile langs stien. Det er lett å miste stien i mørket, men en slik hytte ville lyst opp området, og blitt noe enn kunne navigert etter. Naturen ville bli skånet bedre fordi man nå hadde fått en plass å gå på toalettet og til å kaste søppel, samt ha et samlet område for overnatting. For at dette skal kunne være mulig å gjennomføre er det likevel representerte rammeverkfaktorer man må ta høyde for. I likhet med en utbyggelse av transport, vil det være nødvendig å få byggetillatelse i tråd med Plan- og Bygningsloven, og det må også utredes en konsekvensutredning i henhold til hva loven tilsier (Regjeringen 2008). Slikt det ser ut i dag er dette noe som allerede er i bevegelse, men

informanten fra DNT kan ikke uttale seg om dette enda. Bygging av et servicesenter vil komme på omkring 50 millioner kroner ifølge daglig leder i Bergen og Hordaland Turlag. For at dette skal være mulig å realisere vil man derfor være avhengig av kommunale og private aktører til å finansiere. DNT ønsker selv å drifte servicesenteret i sesongen, men ser for seg at det vil være eksterne aktører som finansierer (Glatved- Prahll 2017).

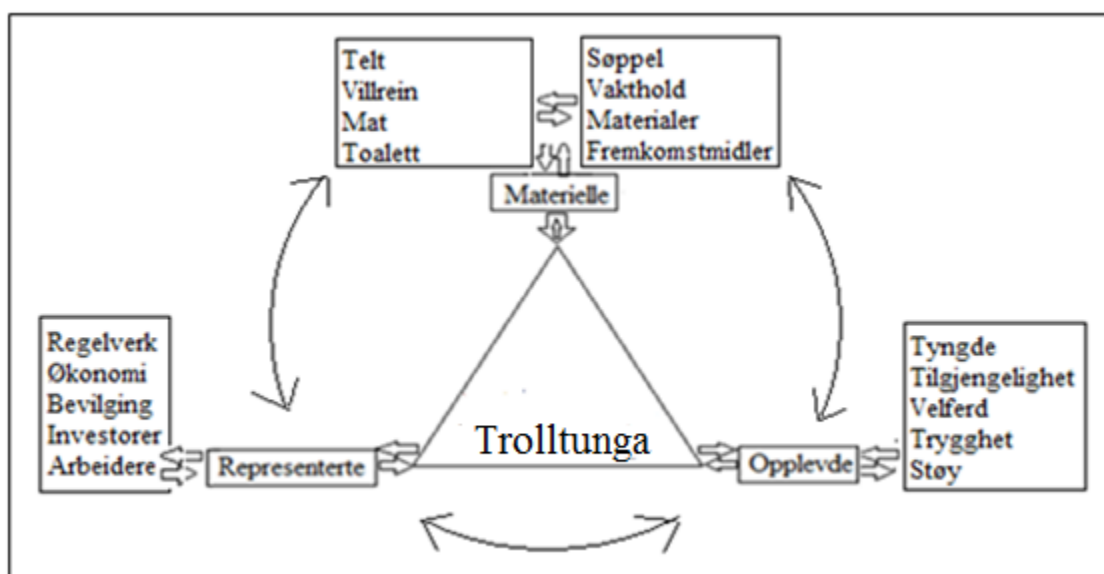
Servicesenteret informantene ser for seg skal være relativt stort i form av sengeplasser til omkring 200 mennesker i tillegg til toalettfasiliteter og spiseområde. For å få en forståelse av denne prosessen har jeg tatt utgangspunkt i Preikestolen Fjellstue som har 75 sengeplasser og som sto ferdigstilt november 2008. Denne byggeprosessen startet mars 2007 og tok med det omlag halvannet år fra den ble påbegynt til den åpnet (Dale 2009). Preikestolen Fjellstue er lokalisert ved parkeringsplassen man parkerer på når man skal gå til Preikestolen, og under byggeprosessen var det derfor mulig å frakte materialer enkelt frem og tilbake med kjøretøy. Dette vil ikke være tilfelle dersom man skal bygge noe liknende på stien til Trolltunga og det vil være mest aktuelt å fly materialer ut og inn av området. I tillegg vil et eventuelt servicesenter ligge langs stien, ikke ved enden av en vei hvor materialer kan fraktes til og fra med kjøretøy. Man vil derfor som turist få en byggeplass som en del av opplevelsen, og dette vil være tilfelle i minimum halvannet år sammenliknet med byggingen av Preikestolen Fjellstue. Jeg ser også en utfordring knyttet til frakt i forbindelse med turistenes opplevelse av turen. Dersom dette bygget blir en realitet, vil man i første omgang bruke helikopter for å få inn materialene dersom man ikke bygger en vei, for deretter å bruke det til å frakte varer inn og søppel og liknende ut. Turistopplevelsen, som er bygget på den norske uberørte villmarken, vil bli påvirket av helikopterstøy både under og etter en utbyggelse, med mindre man får en annen form for transportering inn og ut av området. Dette ville ikke vært et dilemma i like stor grad dersom man valgte en mer primitiv løsning i form av en basecamp, men da ville man lagt langt mer ansvar på turistene selv i forhold til telt, nok mat og respekt for naturen.

5.2.2. Der det er husrom er det hjerterom

Dersom man fokuserer på «overnatting» i lys av Trolltungas helhetlige rom er det viktig å se på hvordan de ulike aspektene av rommet påvirker hverandre. Dersom et servicesenter skal bli en realitet er det mange aktører fra det representerte rommet som vil spille en avgjørende rolle, som tidligere diskutert i forbindelse med transportutbygging. Både offentlige og private aktører må være villig til å investere i prosjektet for å finansiere en utbygging. I tillegg trenger man

aktører til å bygge og drifte et slikt anlegg. DNT er i dag inne i en avklaringsfase på om de ønsker å ta ansvar for dette, men det må skje i tråd med Plan- og Bygningsloven, Naturmangfoldsloven og Friluftsløven. Dersom man løser utfordringene knyttet til det representerte aspektet av rommet vil et servicesenter, høyest sannsynlig lokalisert halvveis til Trolltunga, gi positivt utsalg for turistenes sikkerhet. I tillegg er det et godt alternativ til å bevare naturen som nå blir svært påvirket av ukontrollert telting. Samtidig vil man med denne materielle endringen påvirke hvordan turistene opplever turen ved å skape trygghet og dette kan gi positive ringvirkninger. Støy under og etter byggeprosessen kan bli et problem som kan gi negative konsekvenser, men dette er det vanskelig å si noe om. Et alternativ kan være å kombinere bygging av en gondol og bygging av et servicesenter. Dersom man hadde fått opp en gondol kunne denne blitt brukt til å frakte materialer, varer og annet inn og ut av området. Støy ville da ikke vært en utfordring utover tidsrommet en gondol hadde vil ta å bygge, men som diskutert tidligere ville dette mest sannsynlig påvirke den helhetlige opplevelsen av turen i negativ forstand.

Som illustrert i figur 11 vil en utbygging av et servicesenter være et resultat av en rekke aktører i felleskap som skaper effekter. Aktørene i det representerte aspektet bestemmer om en slik utbygging skal realiseres, og deres avgjørelse vil påvirke det materielle aspektet som igjen kan føre til at det opplevde aspektet endres. Det er opplevelsen det representerte aspektet må ta hensyn til i forkant av en eventuell godkjenning og byggetillatelse i området. Resultatet fra aktørene i det representerte rommet burde kunne i avgjørelser tatt på grunnlag av det moralske landskapet. Ved å utarbeide en god løsning på hvordan et servicesenter skal bygges og driftes, kreves det en reel forståelse av dagens utfordring og gode alternativ på hvordan det kan løses.

Figur 11: Min modell av overnatting som påvirkning på det helhetlig rom

5.3. Bevisstgjøring

Det er viktig å bevisstgjøre turistene på hva som venter dem i møte med norsk natur. Terrenget kan ofte være svært krevende, og været i det norske høyfjellet er vanskelig å forutsi. Informantene jeg har intervjuet om Trolltunga påpeker tiltak som er blitt gjort for å bevisstgjøre turistene som kommer til Odda. I 2015 ble det lansert en skiltkampanje som illustrerer hva som kreves av utstyr, samt når på året det egner seg å gå turen på egenhånd. Skiltkampanjen gir visuell informasjon (som vist i figur 1, s. 1) av hensyn til språkbarrierer i møte med nye nasjoner. Det er også kommet guider i regi av Trolltunga Active som daglig går langs stien og informerer om turens lengde, anbefalinger og som kan hjelpe dersom det skulle være nødvendig. Turistkontoret, som er en forlenget arm av kommunen, har startet utleie av utstyr etter tidligere forespørsler for turistene som ønsker det. I tillegg er det kommet mobildekning i området, noe som gjør at politi og redningsmannskap kan guide bortkommende turister i sikkerhet. Google Earth har også filmet turen i «street view» slik at turistene kan få en følelse av turens vanskelighetsgrad (Hella et. al. 2017). Til tross for dette har antall redningsaksjoner økt fra 2015 til 2016 ettersom antall besøkende også har steget kraftig.

Representant i Odda Røde Kors informerer om at det er flest utenlandske turister som trenger hjelp. Dersom det er nordmenn som trenger hjelp er det ofte større skader i bildet. Hovedårsaken til at de fleste av turistene søker hjelp er utmattelse. De kjenner ikke sine egne begrensninger i møte med det norske høyfjellet, mener informanten. Nordmenn er vokst opp med fjellvettreglene, og er fra tidlig alder klar over uforutsigbarhetene som kan oppstå i møte med det norske høyfjellet. Informanten uttrykker også forståelse for at folk velger å gå turen til tross for eksempelvis dårlig vær og feil utstyr. «Hvis du reiser halve jorda rundt og har kanskje planlagt turen i et halvt år, så skal du gå turen koste hva det koste vil». Kulturforskjeller fører også til problematikk ettersom enkelte ikke respekterer skilt eller lokalkjente, men kun har tiltro til politi og høyere autoriteter. Som en løsning på dette foreslår informanten «godkjentkort» slik de gjør i Alpene, uten å utfordre noen allmennlover. For å gå må man være godkjent for turen i form av riktig utstyr og bekledning. Dette mener informanten kan være med på å bevisstgjøre turistene før de begir seg ut på tur.

Informanten gjør også oppmerksom på detaljer på internett som er misvisende og som burde ha blitt gjort noe med. Dersom man søker «Trolltunga» på google maps og klikker på «veibeskrivelse» blir man feilinformert med tanke på hvor langt man kan kjøre. Sannheten er at det ikke er mulig å kjøre lenger enn til Skjeggedal, men på google maps, som vist i figur 11, ser det ut som man kan kjøre hele 4,3 km lenger enn hva som i realiteten er mulig. Bilveien

ender ved Skjeggedal og dersom man ønsker å gå tuen uten guide, så er det her stien starter til fots. Denne informasjonen er svært misvisende, og turistene som søker mer informasjon i forkant av en eventuell tur blir her feilinformert. Informanten kan vise til flere ganger hvor turister har stoppet og spurt om bilveien til Trolltunga.

Figur 12: Misvisende veibeskrivelse til Trolltunga (Google maps 2017b)

Leder for turistkontoret og Trolltunga Tourism AS forteller at turistene som er i Odda hovedsakelig spør om Trolltunga, deretter Folgefonna så andre turistmuligheter. Med tanke på videre utvikling mener informanten at det er «helt vesentlig at rett informasjon kommer ut gjennom de riktige kanalene». Spesielt refereres det til store asiatiske land, slik som Kina og India som har ulike kulturelle bakgrunner og referanser enn hva som er vanlig i Norge. Dette er, og vil fortsette å være, viktig for å forbedre turistenes sikkerhet, forberede dem på tur og gi dem en forståelse av norske normer. Turistkontoret har brukt visuell informasjon som strategi og vil fortsette med dette, samt arbeide for å promotere andre alternativer man kan besøke i kommunen foruten turen til Trolltunga.

Næringsrådgiver i Odda kommune ønsker å fortsette «å jobbe med er å komme ut med informasjon tidligere», og da hovedsakelig knyttet til hvilken fysisk form som kreves for å gå turen. «De lengste dagsturetappene som DNT har, er syv timer. (...) Du skal informere om noe som ikke norske folk har et begrep om engang». Et problem er at «nasjonene som er overrepresentert på redningsstatistikken ikke forholder seg til offentlig informasjon» og informanten viser til at løsninger som fungerte i fjor, ikke lenger gjør det ettersom nye nasjonaliteter og kulturer dukker opp for å gå til Trolltunga. Noe av det samme gjelder også

guider som går langs stien ettersom mange andre kulturer er vant med rangsystem. De som har råd til å feiere i Norge er ofte velstående og guidene blir ansett som under deres rang, og i stedet for at guidene hjelper kan man risikere at enkelte turister føler seg krenket og velger å handle i strid med hva anbefalingene sier, informerer informanten om. Dette er utfordringer som må arbeides med framover, og informanten referer til viktigheten av nasjonalt og internasjonalt samarbeid. «Dette kan vi ikke sitte å holde på med på denne gangen her i Odda kommune. Dette må opp på nasjonalt nivå». Informanten mener Odda er et komplett reisemål, og at markedsføringsjobben fremover nå blir å fremme de andre produktene kommunen har å by på og å få bygd på dem for å bli et mer helhetlig reisemål.

5.3.1. Jo mere, jo bedre

Det er blitt gjort mye knyttet til å forberede turistene på hvilken tur som møter dem, men det er stadig en utfordring. Norge har lenge vært en destinasjon for europeiske land, men masseturismen fra verdensdeler som Asia og Amerika er relativt ny, og dette byr på utfordringer. En av informantene nevner viktigheten av å også bevisstgjøre andre kulturer på norske normer, og gjennom dette også gi dem en forståelse av hvor viktig det er å følge anbefalingene. Flere informanter påpeker også at man i fremtiden vil arbeide mer med å anbefale andre plasser i Odda som er verd å besøke, så vel som å få viktig informasjon ut tidligere. Dette arbeidet har jeg sett utviklingen av de siste månedene. Jeg følger Trolltunga og Odda i sosiale medier og videoer fra andre flotte utsiktspunkter i Odda blir promotert i langt større grad nå enn hva det er blitt gjort tidligere.

Et forlag er at man godkjenner turistene i forkant av turen. Dette kan være med på å forsikre seg om at turistene er bevisste på hva som kreves i terrenget. Det er likevel problematikk knyttet til «godkjentkort» både når det kommer til at det utfordrer norsk regelverk og fordi kulturforskjeller kan føre til at dette ikke fungerer slik informanten ønsker. Anbefaling av utstyr og forberedelser er allerede flittig tatt i bruk gjennom skiltkampanje og informasjon på internett, men det er likevel svært mange som ikke forholder seg til dette. Dersom «godkjentkort» skal håndheves kreves det personer med høyere autoritet til å ha ansvaret for at dette skal fungere, ettersom mange kulturer ikke forholder seg til offentlig informasjon og ikke respekterer personer som anses som under deres rang. Det vil derfor være nødvendig med en godt organisert gruppe til å ta ansvar for dette, og som får turistene til å forstå viktigheten av rett utstyr og hvilke fysiske utfordringer det er å gjennomføre turen.

Å bevisstgjøre turistene er, og vil fortsette å være, et viktig fokusområde ifølge informantene, og i lys av det helhetlige rommet av Trolltunga vil dette gi små, men positive endringer i opplevelsen. Dersom turistene får en bedre forståelse av hva som venter dem i den norske utmarken vil de kanskje forberede seg ytterligere enn hva de gjør i dag. Dette vil føre til at færre vil ha behov for hjelp. Det materielle rommet blir påvirket i liten eller ingen grad, men med bedre forståelse for naturen vil den kunne bli bevart til en større grad enn den blir i dag. Per dags dato er det materielle tilskuddet i form av skilt langs stien og i Odda sentrum, som har som mål å bevisstgjøre turistene om utstyr, sesong og avstander. I intervjuene mine fikk jeg ikke inntrykk av at det vil bli mer materielle tilskudd knyttet til bevisstgjøring langs stien, men at fokuset vil være å få riktig informasjon ut til riktige personer på tvers av landegrenser.

All informasjon som blir kommunisert via internett som får frem budskapet om hva man møter når man går til Trolltunga vil være positivt både for turistenes opplevelse av turen, men også for naturen. Dette arbeider man til enhver tid med å gjøre på best mulig måte. En av informantene kan informere om at utenlandskontor for Innovasjon Norge arbeider med å formidle viktig informasjon på rett måte i lys av kulturforskjeller. Ved å videreformidle norske normer til utlandet i det representerte aspektet, vil turistene også få en større forståelse for det moralske landskapet knyttet til uskrevne regler om søppelkasting og fokus på bevaring av naturen. Utfordringer i forbindelse med bevisstgjøring av turister er reel, men det er også her nøkkelen for suksess ligger. Jeg mener det vil være for alles beste interesse å stadig arbeide for nye måter å kommunisere og videreformidle hva som kreves for å gå til Trolltunga. Dette vil gi minimalt negativt utfall, men på en annen side har det potensial til å ha svært positive utslag. Dersom man løser dette problemet vil naturen kunne bli skånet, turistene vil være bedre forberedt og søppelproblematikken vil minske. Knyttet til det moralske landskapet så blir dette arbeidet sentralt ettersom samtlige informanter har et felles mål om å opprettholde det materielle aspektet på best mulig måte, og riktig informasjon til riktige personer er måten som kan gi minimalt med negative utslag i det opplevde aspektet. Aktørene som vil bli sentrale for dette arbeidet vil være knyttet til kommunikasjonsmidler og kulturforståelse i det representerte aspektet, og effektene dette resulterer i.

5.4. Regulering

Regulering av populære turistområder er ikke en uvanlig ting å gjøre i utlandet. Skal man eksempelvis gå Inca Trail til Machu Picchu er køene lange for å bli med, og det er kun omlag 500 personer daglig inkludert guider og bærere som får muligheten til å gå (Hvitserk u.d.). Dette blir gjort som et tiltak for å bevare det populære reisemålet. En av informantene referere til at dette kan være en fremtidig løsning i Odda. Flere av informantene er inne på ideen om en form for regulering når det kommer til antall personer som det er forsvarlig å la gå til Trolltunga daglig.

Reiselivsdirektør i Reisemål Hardanger Fjord roser den raske profesjonaliseringen knyttet til utvidet parkering, sti og guider langs stien. Videre uttrykker likevel informanten at all parkering burde være i Skjeggedal, og at økt bruk av shuttlebuss eller parkering i andre områder av kommunen vil føre til kaos. Informanten tror at det vil bli en turistøkning også i 2017 ettersom Innovasjon Norge promoterer Trolltunga og Norge på det internasjonale turistmarkedet. For å være i stand til å takle dette, ønsker informanten at noen tar stilling til regelverket og hvilket juridisk handlingsrom man har i området. Dette kommer opp i samtaler knyttet til Frilufsloven og Allemannsretten under intervjuet. Informanten mener at «det kan gjøres mye mer enn det gjøres i dag med dagens lovverk». Eksempelvis er informanten inne på ideen om å åpne for begrensninger på ferdsel, men innrømmer å ikke ha godt nok kjennskap til regelverket til å kunne si hvordan.

Representanten for Odda Røde Kors forteller, som tidligere nevnt, at ideen om «godkjentkort» har vært oppe til diskusjon blant de frivillige i Røde Kors. Informanten henviser til hvordan dette fungerer i Alpene, der de som ønsker å gå på tur må bære et kort som viser at turisten er blitt «godkjent» for tur. Det er et ønske fra Røde Kors sin side at noen tar ansvar for en bedre organisering når det kommer til å forberede turistene for hva som møter dem. Informanten mener at dette kan være et tiltak for å få større kontroll over hvem som går turen.

Næringsrådgiveren i Odda kommune er også inne på regulering av området. «På et eller annet punkt så må vi jo regulere hvor mange som går inn i område hver dag for å bevare det som et reisemål». Dette kan føre til problematikk ettersom det må innarbeides en ny tankegang i Norge og «da begynner folk fort å snakke om allemannsretten, og den skal vi ikke rokke ved (...) Det er en flott rettighet som vi har, og den skal vi holde på, og derfor er det viktig å si at noen områder, noen områder der må vi ha det annerledes». Dette kan, ifølge informanten, gjøres ved å regulere salg av billetter til parkering og på offentlig transport inn mot området. «Du skal ikke

betale for å komme ut i naturen, men for å få dette tilrettelagte produktet, så skal du betale.» Informanten informerer om at dette er helt vanlig i utlandet og ikke vil være en usannsynlig løsning i nærmeste fremtid.

Rådgiver i Odda kommune mener de største utfordringene i første omgang er forsøpling, toalettlogistikk og flaskehalsen som er selve Trolltunga. Informanten ønsker, som en løsning på enkelte av disse utfordringene, en større innsats på markedsføring av andre alternativer som finnes i Odda kommune, foruten Trolltunga, for turistene som kommer. Odda er lokalisert mellom to nasjonalparker og flere lokalkjente informanter refererer til andre vakre passer i kommunen man kan gå til. På den måten blir Trolltunga avlastet uten at kontrollert regulering blir nødvendig. Informanten trekker likevel parkeringskapasiteten frem som et problem og at kapasiteten var sprengt enkelte dager forrige sesong. Balansepunktet på hvor mange turister kommunen klarer å håndtere i løpet av en dag blir synlig når man ser på parkering. Parkeringsplassen i Skjeggedal tar 250 biler, men dersom det blir mange dager som i fjor, vil det være nødvendig med en parkeringsplass som tar minst 700 biler. Parkeringsmuligheter andre plasser i kommunen er også en utfordring ettersom det er bratte fjellsider tett på bebyggelsen fra tre kanter og fjorden på den fjerde kanten. Informanten ser utfordringer knyttet til en generell turistøkning i kommunen, så vel som konkrete utfordringer knyttet til Trolltunga.

5.4.1. «Det er en flott rett som vi har, og den skal vi holde på»

Enkelte av informantene er inne på tanken om det er mulig å regulere trafikken inn mot Trolltunga. Denne ideen bryter med Allemannsretten som gir alle rett til å bevege seg fritt i norsk utmark. Et forslag er «godkjentkort» for å unngå å utfordre lovverket, men man kan ikke gjøre annet enn å anbefale hva som burde bli endret i forkant av turen. Anbefaling av utstyr og forberedelser er allerede flittig tatt i bruk gjennom skiltkampanje og informasjon på internett, men problemet knyttet til kulturforskjeller blir igjen sentrale her. Dersom «godkjentkort» skal håndheves kreves det personer med høyere autoritet til å ha ansvaret for at dette skal fungere.

En av informantene mener at det er mye ufullstendig informasjon om hva som er lov og ikke er lov i henhold til regelverket og at man i forbindelse med Trolltunga burde få en utredning på hva som kan gjøres innenfor norsk lov. Regulering av antall parkeringsplasser og forhåndsbestilling er også alternativer til løsninger. Slik det er i dag er parkeringskapasiteten på enkelte dager sprengt til tross for nylig utbyggelse av parkeringsplass og shuttlebuss fra Odda sentrum. I lys av tidligere diskusjon omhandlende utbygging av gondol og servicesenter ser jeg også parkeringssituasjonen som en utfordring i fremtiden. En av informantene påpeker behovet for mer parkering i fremtiden, men at dette er vanskelig grunnet Oddas lokalisering omgitt av

nasjonalparker og fjord. Dersom man åpner for et større besøksantall og overnatting vil behovet for parkeringsmuligheter øke drastisk. Flere vil med dette ha behov for å parkere over flere dager dersom de skal overnatte langs stuen til Trolltunga. Det er uvisst hvordan informantene kommer til å løse denne utfordringen dersom det blir en realitet i fremtiden.

Det er også viktig å reflektere over hva som er moralsk riktig å gjøre i forbindelse med en eventuell regulering av området. Slik det er i dag kan hvem som helt gå turen uten guide og dette har resultert i at et for stort antall personer har trengt hjelp. Satt i perspektiv er det ytterst få som har tiltalt redningsmannskap, men det er likevel for mange. Dersom ikke informasjonen i forkant av turen er god nok til at turistene innser realiteten av turens fysiske krevelse vil antall redningsaksjoner med stor sannsynlighet øke i tråd med et økt antall turister. Enn må stille seg spørsmålet om det er forsvarlig å la turistene fortsette å gå denne turen på egenhånd når man ser den potensielle faren flere kan risikere å bli utsatt for eller om det er nødvendig, som den ene informanten nevner, å skape en form for unntak fra Allemannsretten når det kommer til Trolltunga.

Dersom man skal begynne å regulere turiststrømmen som daglig får gå til Trolltunga, vil det representerte aspektet av det helhetlige rom bli utfordret. Slik jeg forstår det på informantene er dette et lite utforsket område, men jeg får ikke inntrykk av at noen er spesielt interessert i å ansvar for dette. Allemannsretten står sterk og har stor påvirkningskraft på rammeverket knyttet til Norges naturområder. Det materielle aspektet av Trolltunga ville hatt et positivt utbytte av dette ettersom naturen ville blitt skånet om turistantallet ble redusert. Sett fra en økonomisk ståsted kan dette få negative konsekvenser ettersom området nå vil få færre besøkende og med det mindre penger. På samme tid kan det resultere i at turens eksklusivitet øker og derfor forbli, om ikke øker, i popularitet. Dersom en form for regulering hadde funnet sted kan det opplevde aspektet blitt endret, men det er usikkert på hvilke måte. Det er mulig å tenke seg at område blir stemplet som enda mer eksklusivt enn hva det gjør i dag ettersom det nå er begrensninger på hvem som får gå. Et annet utfall er at det vil kreve mer av turistene enn det gjør i dag for å få gå turen og de vil miste interessen. Utfallet vil for nå forbli ubesvart ettersom ingen aktører ønsker å ta på seg ansvaret og utfordre det norske regelverket.

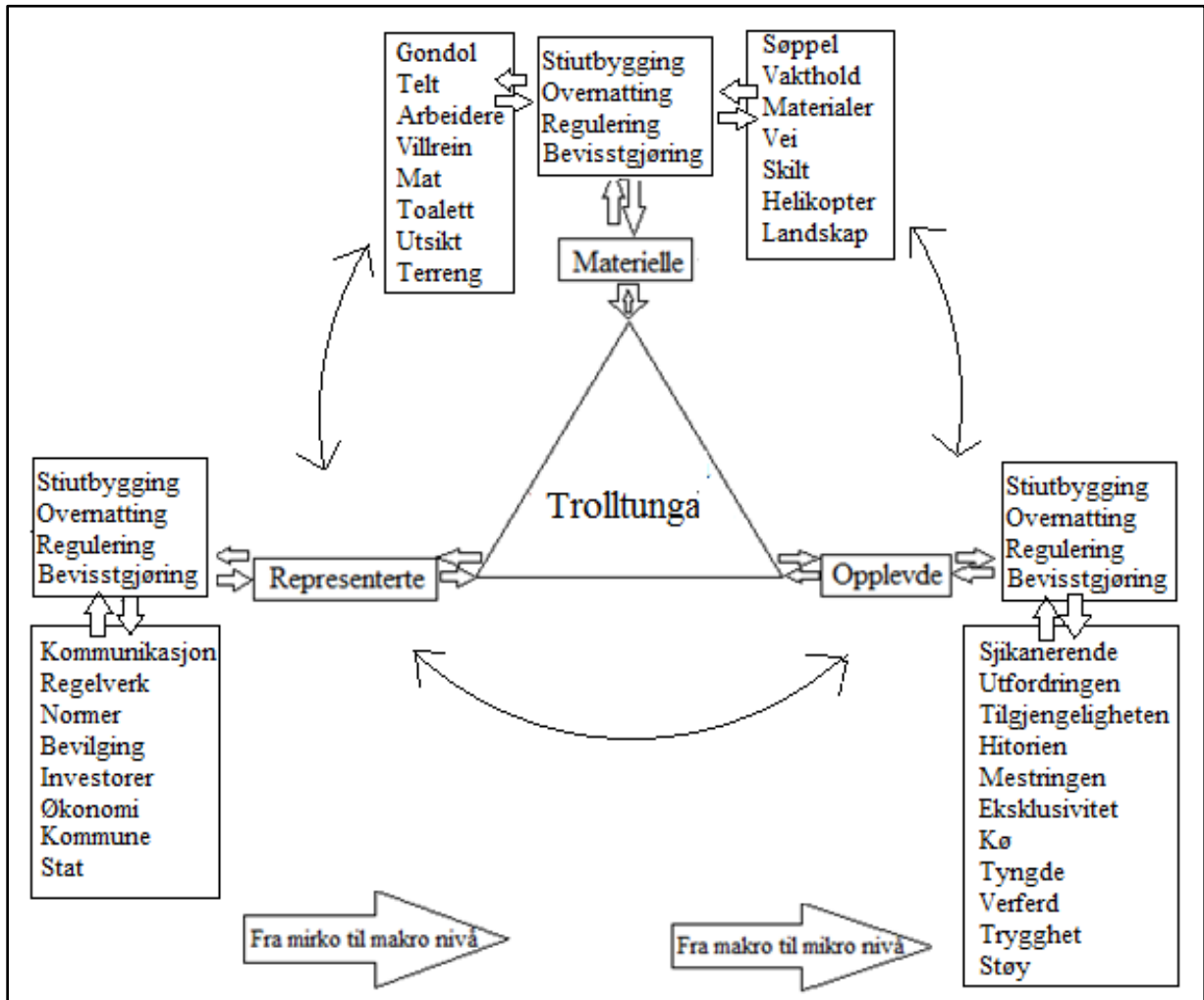
5.4. Trolltunga- et nettverk av aktører

Til nå har jeg diskutert enkeltmomenter for seg selv og hvordan disse kan ha en påvirkning på det opplevde aspektet av Trolltunga som rom. Det er likevel viktig å se en helhet i momentene for å få en større forståelse av hvilke aktører som spiller en viktig rolle i det helhetlige bilde, og hvilke effekter de sammen danner. Dette samspillet har jeg prøvd å illustrere i figur 13. I denne figuren har jeg samlet alle de diskuterte momentene tidligere presentert i denne oppgaven, og aktørene som har en aktiv rolle knyttet til dem. Det er viktig å påpeke at antall aktører som har en rolle går langt utover de jeg har valgt å presentere i figuren. For å gi et eksempel kan man se på aktøren jeg har valgt å kalle «landskap» presentert i det materielle aspektet. Dette er en aktør som blir en effekt dersom man ønsker å bevege seg inn på et mikronivå. Landskapet som effekt består av trær, stein, menneskelig inngrep og langt flere aktører ut over dette. Det samme gjelder momentene jeg har diskutert tidligere, slik som gondol.

Det ville vært bort imot umulig å lokalisere alle de menneskelige og ikke-menneskelige aktørene som utgjør Trolltungas helhetlige rom, og derfor har jeg valgt å presentere de som jeg mener kan utgjøre en stor forskjell i det totale bilde dersom de blir endret. I figur 13 er en gondol listet opp som en aktør, mens som vist i figur 10 er det mange aktører i samtlige aspekt av det helhetlig rommet som påvirker utviklingen. I figur 10 har jeg illustrert en gondols påvirkning på et mikronivå, mens jeg i figur 13 har zoomet ut og ser Trolltungas helhetlige rom på et litt større makro nivå. Det er viktig å ha en forståelse av det totale nettverket som ligger til grunn for at Trolltungas helhetlige rom ser ut slik det gjør. Jeg har illustrert det ved å bruke gondol som eksempel, men dette gjelder for alle aktørene som er lokalisert i figur 13, og jeg har prøvd å illustrere de ulike nivåene ved å henvise til piler som går i begge retninger. Ved å vise til at aktørene påvirker hverandre på tvers av nivåene de er presentert i illustrerer jeg kompleksiteten av rommet.

For å opprettholde Trolltungas verdi kreves det et samarbeid mellom aspektene og en helhetlig og reflektert forståelse av hvordan man på best mulig måte skal kunne samhandle. Det moralske landskapet står frem som et sentralt begrep i relasjon til dette, men som presentert i teorien kan aktører ha ulik oppfatning om hva som er best for utvikling av et område. Dersom aktører har forskjellige ståsted kan også det moralske perspektivet variere til tross for en felles interesse for utvikling. For Trolltunga sin del vil det i fremtiden være vesentlig at sentrale aktører har evnen til å samarbeide og finne enighet knyttet til utvikling. Samtlige av informantene jeg har intervjuet stiller seg positive til turistøkningen og flere mener det er en nødvendighet ettersom

andre hjørnestensbedrifter er ute av drift. Slik det er i dag ønsker informantene å videreutvikle området, men, utover eventuelt DNT, er det ingen som påtar seg ansvaret for å gjøre dette. Frem til nå har kommunen hatt ansvaret for endingene som er blitt gjort, men det er ønskelig at andre aktører overtar dette ansvaret i fremtiden. Hvordan fremtiden vil se ut er avhengig av hvordan samhandlingen mellom aktører i nettverket fungerer og videreutvikler Trolltunga.

Figur 13: Min modell av Trolltunga som helhetlige rom og aktørs påvirkning

6. Avslutning

Problemstillingen jeg har knyttet denne oppgaven til er:

- *Hvordan kan endringer i landskapet knyttet til Trolltunga forhindre redningsaksjoner og bevare naturen, og hvordan påvirker dette opplevelsen av turen?*

Jeg har valgt å se på dette fordi Trolltunga i løpet av de siste seks årene har hatt en hundredobling i antall besøkende. Nettfenomenet har besøkende fra hele verden og alt indikerer at Trolltunga vil sette besøksrekord også i 2017. Den voldsomme økningen har ført med seg positive og negative konsekvenser som jeg denne oppgaven har prøvd å lokalisere. Dette er viktig ettersom vi i fremtiden kan få flere områder med like rask utviklingskurve som Trolltunga og det vil derfor være gunstig å ha dokumentasjon så hva som er blitt gjort, men også hva som potensielt kan bli gjort, og hva dette kan resultere i.

På bakgrunn av dette har tatt for meg noen hovedmomenter og diskutert dem opp mot den romlige triaden og aktør- nettverks teori. utfordringene som sentrale aktører står ovenfor er ødeleggelse av sårbar natur, høyt antall redningsaksjoner, søppel, manko på toalettfasiliteter og manke på parkeringser. Disse utfordringene har oppstått ettersom turen til Trolltunga er lang og krevende, og fordi den er et resultat av rask ukontrollert turismevekst fra hele verden. For å finne svar på om endringer kan gjøre noe med utfordringene har jeg gjennom intervju kommet frem til fire sentrale momenter i form av stiu bygging, overnatting, bevisstgjøring og regulering. Det er blitt gjort mindre, men effektive tiltak knyttet til bevisstgjøring og stiu bygging frem til nå, men 2016-sesongen indikerer at det vil være nødvendig med ytterligere tiltak. Endringene som er blitt gjort har ifølge informantene hatt positiv effekt på opplevelsen, men ikke påvirket den i stor grad. Målet videre burde være å finne balansepunktet hvor antall redningsaksjoner synker og naturen bevares, uten at endringene blir så store at turens særegenhet mister sin verdi.

Informantenes meninger tilknyttet en større stiu bygging i form av en gondol deler av stien er splittet. Det er uvisst om dette vil være med på å forhindre enkelte redningsaksjoner eller om det vil skape flere. Med tanke på bevaring av naturen vil en gondol være sjikanerende i en ellers uberørt natur, men den vil være med på å avlaste den store påkjenningen som blir påført de fire første kilometerne av turen. Det er stor sannsynlighet for at en gondol vil endre opplevelsen som er knyttet til turen. Turen vil bli tilgjengelig for flere og lettere å gjennomføre. Verdien som i dag ligger i å mestre den harde turen vil derfor forsvinne.

Overnattingskapasiteten i Odda er sprengt i høysesongen, og flere overnattingsmuligheter i kommunen er en nødvendighet. I denne oppgaven har jeg diskutert konsekvenser av et servicesenter langs stien til Trolltunga og hvordan dette kan ha innvirkning på den helhetlige opplevelsen. Et servicesenter vil være et positivt tiltak for å hindre antall redningsaksjoner. Hovedårsaken til at mange trenger hjelp er utmattelse, og en overnattingsmulighet langs stien vil gi ly dersom det er nødvendig, og kan også bidra til at problematikken knyttet til søppel og toalettfasiliteter løses. Det vil også være et samlingspunkt som kan bidra til at den ukontrollerte teltingen minskes og med det bevare naturen. Bygging av et slikt senter krever god logistikk og organisering. Det vil ta tid å ferdigstille, og jeg stiller meg kritisk til hvordan dette skal gjennomføres og hva slags effekt det kan gi opplevelsen av turen. På lang sikt mener jeg det vil være positivt å ha et slikt senter tilgjengelig for turistene, men Trolltunga er et fenomen som dukket opp på kort tid og å lage området om til en byggeplass over en lenger periode kan være skadelig. I dag er DNT inne i en avklaringsfase om de ønsker å ta ansvar for et slikt bygg, og man må derfor vente til høsten 2017 for å få flere svar på om et servicesenter blir en realitet.

Informantene opplyste meg om at det er mye fokus på bevisstgjøring, og at det stadig arbeides med å forbedre kommunikasjonen og hva som kommer ut til turistene. Arbeid med dette er ikke knyttet til fysiske endringer i området, og jeg mener det er utelukkende positivt at det er mye fokus på dette. Dersom utenlandske turister får en større forståelse av hva det vil si å ferdes i norsk natur, vil det bidra til å skåne dem og deres sikkerhet vil økes uten at opplevelsen vil få negative konsekvenser. Jeg mener nøkkelen til et bedre produkt kan ligge i god kommunikasjon på tvers av landegrenser og kulturer.

Allemannsretten står sterkt i Norge og tradisjonen for å kunne ferdes fritt i landet blir flittig brukt. Flere av informantene foreslår likevel en form for regulering i området rundt Trolltunga ettersom mange mennesker kan utgjøre stor skade på naturen, men også for seg selv. En slik endring vil kreve nøye innsyn i regelverket og vil gjøre Trolltunga til en form for unntaksområde. Det er uvisst om det vil ha noen effekt på om antall redningsaksjoner ville blitt redusert, men naturen ville blitt bedre bevart med et slikt tiltak. Jeg antar at opplevelsen ville forblitt den samme for turistene som går turen uten store utfordringer, men det er også vanskelig å uttale seg om dette.

6.1. Veien videre...

Det er mange ubesvarte spørsmål knyttet til Trolltunga, og hva dens fremtid vil bringe. Til nå har utviklingen skjedd i et unormalt raskt tempo, og det er lite som indikerer av det vil slakke av frem mot neste sesong som er rett rundt hjørnet. Dette er et svært spennende tema som er verd å følge utviklingen til ettersom turismestrømmen i Norge fortsetter å øke. Dersom man hadde hatt tid og ressurser ville det være interessant å få et helhetlige bilde av hva som ligger i det representerte aspektet, hvem aktørene er og hvordan deres samhandling kan føre til endringer. Det ville også vært gunstig med en videreutvikling av figur 13 som inkluderer et større antall aktører for å gi en bedre indikasjon på realiteten.

Det finnes også mange ubesvarte spørsmål knyttet til turistøkningen i Norge på generell basis, og hva dette kan komme til å resultere i. I denne oppgaven har jeg brukt den romlige triaden og ANT som utgangspunkt i teorien og det ville vært spennende å se på turisme hvor Norge er representert som det helhetlige rommet. I denne rommet ville Trolltunga fungert som en aktør i det materielle aspektet og det kunne vært spennende å se på hvilke påvirkning Trolltunga har på norsk økonomi for eksempel. Dette er et tema som er aktuelt i dag og som vil fortsette å ha betydning i fremtiden, og jeg mener det er viktig å ha en forståelse for hva denne turistutviklingen betyr for Norges fremtid nasjonalt, men også internasjonalt.

Referanseliste

- Belluso, R (2012) *The Geographic landscape as Cultural Heritage in the Post-Modern Age*. Roma: Journal of Tourism. Hentet 25. april 2017 fra <https://almatourism.unibo.it/article/view/3118/2517>
- Berg, N. G. & Dale, B. (2004) Sted- Begreper og teorier. I N.G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård & A. Løfgren (Red.) *Mennesker, steder og regionale endringer*. (S.39-60) Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Bosco, F. J. (2006) Actor- Network Theory, networks, and relational approaches in human geography. I S. Aitken & G. Valentine (Red.) *Approaches to Human Geography*. (S. 136-146) Los Angeles, London, New Delhi & Singapore: SAGE Publications.
- Bramwell, B. (1994) Rural Tourism and Sustainable Rural Tourism. I B. Bramwell, & B. Lane (Red.) *Rural Tourism and Sustainable Rural Development*. (S. 1-6) Ireland. England: Channel View Publications.
- Castree, N. (2009) Place: Connections and Boundaries in an Interdependent World. I S. L. Holloway, S. P. Rice, & G. Valentine (Red) *Key Concepts in Geography*. (S. 165-186) London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications.
- Coper, P. (2015) A students introduction to geographical thought, theories, philosophies, methodologies. London: SAGE Publications Inc.
- Crang, M. & Cook, I. (2007) *Doing Ethnographies*. London: Sage Publications.
- Crawford, C. S. (2005) Actor – Network Theory. I G. Ritzer (Red.) *Encyclopedia of Social Theory*. (s. 1-3) Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Dale, O.H. (2009, 26. januar) *Preikestolen Fjellstue*. Byggindustrien. Hentet 12. april 2017 fra <http://www.bygg.no/article/40821>
- Dunn, K. (2010) Doing Qualitative Research in Human Geography: Interviewing. I I. Hey (Red.) *Qualitative research methods in human geography*. (3. utgave s.101-137) Oxford: Oxford university press.
- Fjelltveit, I. (2016, 23. november) *Fra 800 til 80. 000 turister til Trolltunga på seks år*. NRK Hordaland. Hentet 20. mars 2017 fra https://www.nrk.no/hordaland/endelige-tall_-80.000-besokte-trolltunga-i-2016-1.13233759
- Flemsæter, F., Rønningen, K., Holm, F. E. (2013) *Dovrefjells moralske landskap*. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.

- Flemsæter, F. (2009) *Geography, Law and the Emotions of Property*. Trondheim: Faculty for special sciences and technology management, NTNU.
- Forskrift om konsekvensutredninger (2015) *Forskrift om konsekvensutredninger for planer etter plan- og bygningsloven*. Forskrift av 1. januar 2015. Hentet 12. april 2017 fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-12-19-1726#KAPITTEL_2
- Friluftloven (1957) *Lov om friluftslivet (friluftsløven): § 1.(Lovens formål)*. Lov av 1. juli 1957. Hentet 03. april 2017 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1957-06-28-16>
- Glatved-Prahl, H. (2017, 31. mars) *Planlegger turisthytte ved Trolltunga*. Bergens Tidene. Hentet 12. april 2017 fra <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Planlegger-turisthytte-ved-Trolltunga-332626b.html>
- Google Maps (2017a) *Kartutsnitt over Odda kommune med markering av Trolltungas lokalitet*. Google maps. Hentet 03. mars 2017 fra <https://www.google.no/maps/place/Odda/@59.9451504,5.7336896,8z/data=!4m5!3m4!1s0x463ebc601aea4c5b:0x899d677dfa1a3bf9!8m2!3d60.0676036!4d6.5473275>
- Google Maps (2017b) *Veibeskrivelse fra Skjeggedal til Trolltunga*. Hentet 23. mars 2017 fra <https://www.google.no/maps/dir/Skjeggedal,+5770+Tyssedal/Trolltunga,+5760+R%C3%B8ldal/@60.1172485,6.6291267,10829m/data=!3m1!1e3!4m3!4m2!1m5!1m1!1s0x463e9e84be3f3ca3:0xa35e4a1206a8f58a!2m2!1d6.6307975!2d60.13244!1m5!1m1!1s0x463e997b1b732151:0x9b7c92bfdc268ed8!2m2!1d6.74!2d60.124167>
- Halfacree, K. (2007) *Trial by space for a “radical rural”: Introducing alternative localities, representations and lives*. Swansea: Journal of Rural Studies.
- Hauso, T. (2016, 10. november) *Her er det første ikoniske Trolltunga-bilde*. NRK/Hordaland. Hentet 14. november 2016 fra <https://www.nrk.no/hordaland/her-er-det-forste-ikoniske-trolltunga-bildet-1.13120726>
- Hella et. al. (2017, 31. mars) *Nå kan du gå til Trolltunga i Google*. NRK Hordaland. Hentet 01. april 2017 fra <https://www.nrk.no/hordaland/na-kan-du-ga-til-trolltunga-i-google-1.13454065>
- Holt-Jensen, A. (2005) *Hva er geografi?* Oslo: Universitetsforlaget
- Innovasjon Norge (2016) *2016 ble nok et rekordår målt i antall kommersielle gjestedøgn*. Oslo: Innovasjon Norge. Hentet 26. februar 2017 fra <http://www.innovasjonnorge.no/no/reiseliv/Nyheter/2016-ble-nok-et-rekordar-malt-i-antall-kommersielle-gjestedogn/>

- Innovasjon Norge (u.d.) *Norge er et av verdens mest spennende reisemål*. Oslo: Innovasjon Norge. Hentet 20. Mars 2017 fra <http://www.innovasjon norge.no/no/reiseliv/Nyheter/Norge-er-et-av-verdens-mest-spennende-reisemal-/>
- Japan-Guide (2017) *Climbing Mount Fuji*. Hentet 01. mai 2017 fra <http://www.japan-guide.com/e/e6901.html>
- Kvale, S. (1989) *Issues of Validity in Qualitative Research*. Sverige: Studentlitteratur.
- Hvitserk (u.d.) *Peru: Inca Trail med Machu Picchu og Salkantay*. Hvitserk & Eventyrreiser AS. Hentet 26. april fra <https://www.hvitserk.no/turer/egne/inca-trail-and-machu-picchu-m-salkantay/?tab=forside>
- Lefebvre, H. (1991) *The production of space*. Oversatt av Donald Nicholson-Smith. USA: Blackwell publishing
- Law, J. (1999) *After ANT: Complexity, naming and topology*. Oxford & Malden: Blackwell Publications.
- Law, J. (2012) Notes on fish, ponds and theory. I A. Eriksen & K. Telle (Red.) *Norsk antropologisk tidsskrift*. Universitetsforlaget.
- Leseth, A. B. & Tellmann, S. M. (2014) *Hvordan lese kvalitativ forskning?* Latvia: Cappelen Damm AS
- Lura, C. et al. (2016, 23. november) *Her er alle Røde Kors sine oppdrag til Trolltunga i 2016*. NRK Hordaland. Henter 26. februar 2017 fra <https://www.nrk.no/hordaland/her-er-alle-rode-kors-sine-opdrag-til-trolltunga-i-2016-1.13120573>
- Lysgård, H. K. (2004) Romlighet i studier av mennesker, steder og regioner. I N. G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård & A. Løfgren, (Red.) *Mennesker, steder og regionale endringer*. (S. 17-26) Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Løland, L. R. & Fjelltvedt, I. (2017, 24. mars) *Vil bygge giganthytte for 200 personer ved Trolltunga*. NRK Hordaland. Hentet 28. Mars 2017 fra <https://www.nrk.no/hordaland/vil-bygge-giganthytte-for-over-200-personer-ved-trolltunga-1.13442453>
- Mehmetoglu, M. (2004) *Kvalitativ metode for merkantile fag*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Miljøstatus (2016, 3. februar) *Allemannsretten*. Miljødirektoratet. Hentet 03. april 2017 fra <http://www.miljostatus.no/tema/friluftsliv/allemannsretten/>
- Naturmangfoldsloven (2009) *Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven): § 1.(lovens formål)*. Lov av 1. juli 2009. Hentet 03. April 2017 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>

- NHO Reiseliv (2016, 4. desember) *7,5 millioner til turstier*. NHO Reiseliv. Hentet 26. februar 2017 fra <https://www.nhoreiseliv.no/vi-mener/barekraftig-reiseliv/nasjonale-turiststier/nyhet/gjennomslag-for-nasjonale-turiststier/>
- Njåstad, M. & Johansen, E. M. (2016, 18. august) *Her blir utmattede turister reddet ned fra Trolltunga midt på natten*. NRK Hordaland. Hentet 20. mars 2017 fra <https://www.nrk.no/hordaland/her-blir-utmattede-turister-reddet-ned-fra-trolltunga-midt-pa-natten-1.13095049>
- NTNU (1999) *Geografi: Innledning*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Hentet 17. mars fra https://www.ntnu.no/c/document_library/get_file?uuid=116ee26e-8a12-494b-8eba-eedba7404157&groupId=10473
- Odda Hardanger (2017) *Trolltunga*. Reiseliv Hardanger. Hentet 22. februar 2017 fra <http://www.hardangerfjord.com/odda/trolltunga>
- Otterlei, S. S. (2017, 5. april) *Har 20 millioner for lite 28 av 32 søkere får nei*. NRK Hordaland. Hentet 05. april 2017 fra https://www.nrk.no/hordaland/har-20-millioner-for-lite-_28-av-32-sokere-far-nei-1.13461755
- Pedersen, A. J. (2015) *Opplevelsesbasert verdiskapning*. Oslo: Cappelen Damm
- Pettersen, B. H. (2015, 25. mai) *Fra turistmagnet til industriby – og tilbake igjen*. Vest 24. Henter 21. mars 2017 fra <https://www.vest24.no/fra-turistmagnet-til-industriby-og-tilbake-igjen/s/5-82-15597>
- Plan- og Bygningsloven (1985) *Plan- og bygningslov. § 2(Lovens formål)*. Lov av 14. juni 1985. Hentet 30. april 2017 fra <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1985-06-14-77>
- Regjeringen (2008) *Plan - og Bygningsloven: LOV 2008-06-27 nr 71: Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)*. Regjeringen, Miljøverndepartementet. Hentet 12. april 2017 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/plan-og-bygningsloven/id570450/>
- Rønningen, K. & Flemsæter, F. (2016) Multifunctionality, Rural Diversification and the Unsettlement of Rural Land Use System. I M. Shucksmith & D. L. Brown (Red.) *Routledge International Handbook of Rural Studies*. (S. 312-322) London & New York: Routledge.
- Sander, K. (2016) *Induktiv vs. Deduktiv studier*. Estudent. Hentet 21. mars 2017 fra <http://estudie.no/induktiv-deduktiv/>
- Setten, G. & Brown, K. M. (2009) Moral Landscapes. I R. Kitchin & N. Thrift (Red.) *International Encyclopedia of Human Geography*. (S. 191-195) Oxford: Elsevier.

- Shucksmith, M. & Brown D. L. (2016) *Routledge International Handbook of Rural Studies*. London & New York: Routledge.
- SSB (2017) *Kommunefakta, Odda - 1228 (Hordaland)*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 21. mars 2017 fra <http://www.ssb.no/kommunefakta/odda>
- SSB (2017) *Utlendingenes turistkonsum i Norge, etter produkt (mill. kr)*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 31. mars 2017 fra <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/statistikker/turismesat/aar/2017-03/28?fane=tabell&sort=nummer&tabell=300408>
- Statens Kartvesen (2017) *Høydeprofil Tyssedal- Trolltunga*. Hentet 22. februar 2017 fra <http://www.norgeskart.no/?sok=Trolltunga#11/41163/6695796/+hits>
- Teigen, H. (2012) Reiseliv som vekstnæring. I M. Rønningen & T. Slåtten (Red.) *Innovasjon og næringsutvikling i en reiselivskontekst*. (187-207) Bergen: Fagbokforlaget
- Thagaard, T. (2009) *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. (3. utgave) Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Tjora, A. (2017, 24. januar) *SDI: Stegvis-deduktiv induksjon og koding av kvalitative data*. NTNU/youtube. Hentet 21. Mars 2017 fra <https://www.youtube.com/watch?v=V7kHfYV8H4>
- Tripadvisor (2016a) *About Tripadvisor*. Hentet 14. november 2016 fra https://www.tripadvisor.com/PressCenter-c6-About_Us.html
- TripAdvisor (2016b) *Bilde: "Trolltunga 060914"*. Hentet 26. mars 2017 fra https://no.tripadvisor.com/LocationPhotoDirectLink-g1096319-d3522548-i109596454-Trolltunga-Odda_Hardanger_Hordaland_Western_Norway.html
- Trolltunga Active (2017) *Things to do*. Trolltunga Active. Hentet 22. februar 2017 fra <http://trolltunga-active.com/>
- Tuan Y. F. (1974) *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Røde Kors & DNT (u.d.) *Fjellvettreglene*. Henter 02. april 2017 fra <https://www.ut.no/fjellvettreglene/#fjellvettreglene>
- Valentine, G. (2005) Tell me about...: using interviews as a research methodology. I R. Flowerdew & D. Martin (Red.) *Methods in human geography: a guide for students doing a research project* (2. utgave, s. 110-127). Harlow, England: Pearson Education Limited.
- Vinge, H. & Flø, B. E. (2012) På gjengrodde stier. Turistenes forståelse av et landskap i endring. I M. Rønningen & T. Slåtten (Red.) *Innovasjon og næringsutvikling i en reiselivskontekst*. (S. 279-296) Bergen: Fagbokforlaget.

- VisitNorway (2017a) *Trolltunga*. VisitNorway. Hentet 22. mars 2017 fra <https://www.visitnorway.no/reisemal/vestlandet/region-hardangerfjord/listings-hardangerfjord/trolltunga/22397/>
- Winchester, H. P. M. & Rofo, M. W. (2010) Qualitative Research and its place in Human Geography. I I. Hey (Red.) *Qualitative research methods in human geography*. (S. 3-25) Oxford: Oxford university press.

Vedlegg

Vedlegg 1: Komprimert intervjuguide fra intervjuene i Odda

Personopplysning

Har du, som innbygger i nærheten av Trolltunga, merket endringer de siste årene?

Yrket

Fortell litt om dine arbeidsoppgaver i forbindelse med Trolltunga

Har arbeidsoppgavene dine endret seg de siste årene?

- Hvordan?

Turistene

Hvem er turistene?

Har det vært endringer de siste årene?

- Hvordan?

Trolltunga før og nå

Hvordan har du opplevd Trolltunga som turistattraksjon gjennom tiden?

Har Trolltunga endret lokalsamfunnet?

- Hvordan?

Hvorfor tror du det har vært så kraftig økning av turisme til Trolltunga de seneste årene?

Hvordan tror du neste sesong blir?

Turen

Hvordan vil du beskrive turen til Trolltunga?

Har du gått turen selv?

- Hva var din opplevelse?

Kan du si litt om hvordan du oppfatter at turen i realiteten er i forhold til hvordan den markedsføres?

Markedsføring

Hvilke midler er blitt brukt til å økte markedsføringen av Trolltunga?

Hvordan samarbeider kommunen med andre aktører?

Hvilke effekt tror du sosiale medier har i forhold til markedsføringen?

Har det vært en endring i markedsføringen de siste årene?

Hvem har ansvar markedsføringen?

Redningsaksjoner

Hva er dine tanker rundt de mange redningsaksjonene denne sesongen?

Er det blitt laget tiltak for å redusere antall redningsaksjoner?

Behov for mere kontroll?

Allemannsretten

Vedlegg 2: Intervjueguide – Telefonintervju 1

Yrket

Fortell litt om dine arbeidsoppgaver i forbindelse med Trolltunga og hvordan de har endret seg de siste årene

Turen og stien

Hvordan vil du beskrive turen til Trolltunga?

Er turisme den viktigste næringen i Odda per dags dato?

Hva er blitt gjort for å gjøre Trolltunga mer tilgjengelig?

Hvilke fremtidsplaner er det lagt for utbyggelse av stien?

Hvorfor blir disse endringene gjort?

Skjeggedalsveien er blitt kategorisert som et arkeologisk minne og går langs første stigning av stien til Trolltunga. Er dette noe som påvirker endringer dere ønsker å gjøre i terrenget?

Andre faktorer

Hva er dine tanker rundt utbygging av et servicesenter langs stien?

Hvordan stiller du deg til teltingen som er lang stien?

Hva er dine tanker rundt å bygge en gondol eller liknende opp langs første stigning av stien?

Hvordan tror du turistene ville oppleve de eventuelle endringene?

Er det planlagt andre endringer utover dette?

Vedlegg 3: Intervjuguide – Telefonintervju 2

Utbygging av servicesenter

Hvor ville en eventuell hytte ligge?

Hvor stor vil den være?

Vil det være noen som må drifte den i forhold til kjøp og salg?

Vil det i tilfelle være toalett og søppelkastings mulighet der?

Hvordan ser du for deg at ting skal kunne bli fraktet inn og ut?

Hvem blir det i samarbeid med?

